

UNIVERSITATEA NAȚIONALĂ DE APĂRARE „CAROL I”
Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate

Cristina BOGZEANU

**CONFLICTELE DIN BALCANII DE VEST –
RĂZBOAIE ÎNGHEȚATE?
REGIUNEA VEST-BALCANICĂ
ÎN CONTEXTUL DE SECURITATE EUROPEAN**

Studiu de cercetare științifică

Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”
București, 2019

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

BOGZEANU, CRISTINA

Conflictele din Balcanii de Vest – războaie înghețate? : regiunea vest-balcanică în contextul de securitate european : studiu de cercetare științifică / Cristina Bogzeanu. - București : Editura Universității Naționale de Apărare "Carol I", 2019

Conține bibliografie

ISBN 978-606-660-378-2

355

**© Toate drepturile asupra prezentei ediții sunt rezervate
Universității Naționale de Apărare „Carol I”**

- *Lucrarea a fost avizată în ședința Consiliului Științific al CSSAS*
- *Responsabilitatea privind conținutul revine în totalitate autorului*

e-ISBN 978-606-660-377-5

CUPRINS

Argument	5
Capitolul 1. Coordonate ale securității regionale	7
1.1. Mediul european de securitate	7
1.2. Nuanțe recente ale conflictualității	10
1.3. Balcanii de Vest: relevanța strategică în contextul tensiunilor dintre actorii occidentali și Federația Rusă	14
1.4. Conflictele din Balcanii de Vest – războaie înghețate? Semnificații și implicații	21
Capitolul 2. Actorii vest-balcanici: stabilitate, vulnerabilități și provocări	26
2.1. Provocări în parcursul euroatlantic	26
2.2. Serbia și Kosovo	31
2.3. Bosnia și Herțegovina	37
2.4. Macedonia	42
2.5. Muntenegru	45
Capitolul 3. NATO, UE și Federația Rusă în Balcanii de Vest. Interese și abordări	47
3.1. Aspecte generale	47
3.2. Abordarea NATO și UE: succes, dificultăți și contestări	49
3.3. Particularități în abordarea Federației Ruse	53
3.4. Imaginea UE și a Federației Ruse în Balcanii de Vest ...	57
Concluzii	66
Bibliografie	71

Western Balkan Conflicts – Frozen Wars?

Western Balkan Region in the European Security Context

Argument ■ Coordinates of regional security ▪ The European security environment ▪ Recent shades of conflictuality ▪ Strategic relevance of Western Balkans in the context of the tensed relations between Western actors and the Russian Federation ▪ Western Balkan conflicts as frozen wars. Significances and implications ■ **Western Balkan actors: stability, vulnerabilities and challenges** ▪ Challenges in the Euro-Atlantic course ▪ Serbia and Kosovo ▪ Bosnia and Herzegovina ▪ Macedonia ▪ Montenegro ■ **NATO, EU, and the Russian Federation. Interests and approaches** ▪ General aspects ▪ NATO and EU approach: successes, difficulties, and challenges ▪ Specificities of the Russian Federation's approach ▪ Images of EU and the Russian Federation in Western Balkans ■ **Conclusions ■ Bibliography**

Within the three main chapters of the paper, we emphasize the importance of Western Balkan stability in the context of the increasing hybrid risks and threats. The first hypothesis of the study is that the flawed stabilization of Western Balkans together with their half-way connection to European standards and values are of major importance in creating this region's vulnerabilities to current security challenges. The second hypothesis is that these vulnerabilities are the ones giving the extent of Western Balkans importance in the context of hybrid confrontation. Based on the analysis of specialized literature, strategic and official documents, official declarations, statistics, mass-media, and public opinion pools, the study concludes that Western Balkan actors can be valued by third parties as source of instability of the Euro-Atlantic community. However, the author also argues for a balanced attitude in this respect, for the need of not outbidding the weight attached to this region by actors outside Euro-Atlantic community. Awareness on the evolutions in Western Balkans as well as an adapted strategy of strategic communication are mentioned among the possible solutions for decreasing the risk attached to this area.

ARGUMENT

Lista argumentelor care pot susține importanța strategică a Balcanilor de Vest pentru actorii europeni și nu numai este cu siguranță una consistentă, incluzând aspecte de ordin geografic, economic, social, politic, dar și istoric, confruntările cu impact global, care au pornit de la o „scânteie” ivită în această parte a Europei, fiind de asemenea ilustrative.

Încă de la depășirea fazei de apogeu a confruntărilor care au dus la destrămarea Iugoslaviei, regiunea Balcanilor de Vest s-a aflat constant pe lista preocupărilor de securitate ale comunității euroatlantice, în special din prisma integrării entităților politice în NATO și UE. Succesul acțiunilor acestora a fost însă intens dezbătut. Abordarea specifică UE în raport cu statele candidate, axată preponderent pe dezvoltarea economică, politică și socială conform standardelor europene, a creat un context în care rezultatele erau așteptate într-un orizont relativ îndepărtat de timp. În aceeași ordine de idei, în condițiile menținerii un cadru relativ stabil de securitate prin prezența militară și civilă internațională, era de așteptat ca reformele impuse pentru aderarea la NATO și UE să contribuie la stabilizarea pe termen lung a acestei regiuni, ale cărei state vor deveni, eventual, membre ale NATO și UE.

Odată cu evoluțiile recente în planul mediului european de securitate, importanța Balcanilor de Vest devine din ce în ce mai vizibilă și revine în prim-planul priorităților de securitate ale comunității euroatlantice. Printre reperatele generale care alcătuiesc acest context putem aminti faptul că sunt cel puțin zece ani de când proiectul european este supus unor multiple provocări, multe chiar din interior. În plus, solidaritatea transatlantică este tot mai frecvent pusă sub semnul întrebării, iar nivelul de tensiune în relațiile dintre actorii occidentali și Federația Rusă se menține la un nivel alarmant după criza ucraineană.

Mai mult, dinamica politicii interne și externe conduse de la Ankara indică îndreptarea vădită a Turciei către autoritarism și o îndepărtare de partenerii și aliații din Vest. Toți acești actori sunt prezenți sau au definite interese politice și/sau economice în Balcanii de Vest.

Plasarea geografică în imediata proximitate a României face cu atât mai importantă analiza tendințelor de evoluție a stabilității și securității din această regiune și a modului în care aceasta este influențată sau poate influența dinamica securității la nivel european. O primă ipoteză a analizei de față este că stabilizarea incompletă a actorilor din Balcanii de Vest și racordarea doar parțială la standardele și valorile europene determină vulnerabilitatea acestei regiuni în raport cu provocările de securitate curente. Cea de-a doua ipoteză este că tocmai aceste vulnerabilități dau și măsura importanței regiunii în contextul riscurilor și amenințărilor de securitate curente, în special cele de natură hibridă.

Având în vedere că Balcanii de Vest nu doar cuprind o serie de entități statale cu un istoric conflictual notabil și caracterizate de vulnerabilități endemice, ci concentrează și o bună parte din interesele actorilor majori cu impact în securitatea europeană, am considerat utilă analogia cu războaiele înghețate, termen consacrat pentru a descrie conflictele specifice Zonei Extinse a Mării Negre. Astfel, lucrarea de față are și o a treia ipoteză: deși există similarități evidente, evoluția conflictelor vest-balcanice nu coincide cu definiția războiului înghețat.

Pentru a demonstra aceste ipoteze, analiza este direcționată către evoluțiile de securitate din Balcanii de Vest și din Europa. Sunt descrise și analizate evoluțiile interne ale acestor state, accentul fiind însă așezat asupra statelor nemembre NATO și UE, acestea fiind cele care prezintă o vulnerabilitate mai mare la provocările de securitate curente. În acest sens, am valorificat nu doar bibliografia de specialitate, ci și baze de date, statistici și barometre de opinie publică actuale.

Capitolul 1.

COORDONATE ALE SECURITĂȚII REGIONALE

1.1. Mediul european de securitate

A defini securitatea europeană luând ca repere multiplele provocări a devenit, în perioada recentă, o practică aproape la fel de frecventă ca cea de a o defini din prisma stabilității și prosperității în perioada ce a precedat criza economică și financiară mondială. Unul dintre cele mai vizibile argumente în acest sens rezidă în revenirea spectrului amenințării militare în ecuația securității europene odată cu debutul crizei ucrainene (noiembrie 2013). Actul de anexare teritorială a Peninsulei Crimeea de către Rusia, precum și escaladarea unui război separatist în zona de est a Ucrainei au determinat reacția actorilor euroatlantici – condamnări la nivel oficial, sancțiuni economice și diplomatice, măsuri de reasigurare și descurajare la nivelul NATO etc. Acțiunile Federației Ruse începând cu finele anului 2013 și reacția comunității euroatlantice au constituit debutul unei perioade de tensionare a relațiilor dintre Occident și Federația Rusă fără precedent de la sfârșitul Războiului Rece.

În același timp, comunitatea euroatlantică pare zdruncinată din interior, fundamentul organizațional și instituțional al propriei securități conturându-se a fi unul din ce în ce mai fragil. În acest sens, sunt ilustrative implicațiile unei politici conduse sub sloganul „America First!”, Brexit, dezvoltarea în cadrul statelor membre ale UE a unor viziuni politice profund anti-europene și din ce în ce mai îndepărtate de valorile liberale, precum și ascensiunea unor partide de extremă stânga sau extremă dreapta (Germania, Franța, Austria, Ungaria, Polonia, Italia și, mai recent, Suedia), atractivitatea din ce în ce mai mare a adoptării

unei strategii de evoluție a Uniunii pe mai multe viteze sau turnura pe care Turcia a adoptat-o în materie de politică externă și relații cu ceilalți actori occidentali.

Nu mai puțin relevantă este demararea procedurii pentru activarea articolului 7 din Tratatul de la Lisabona pentru o serie de state membre (Polonia și Ungaria), a căror evoluție indică îndepărtarea de valorile europene. Articolul 7 este considerat o „opțiune nucleară”, prin care anumite drepturi ale statelor membre, inclusiv a dreptului de vot, sunt suspendate atunci când este constatată încălcarea gravă și persistentă a valorilor prevăzute la art. 2 din Tratat: respectarea demnității umane, libertății, democrației, egalității, statului de drept, precum și respectarea drepturilor omului, inclusiv a drepturilor persoanelor care aparțin minorităților. Aceste valori sunt comune statelor membre într-o societate caracterizată prin pluralism, nediscriminare, toleranță, justiție, solidaritate și egalitate între femei și bărbați¹.

Cauzalitatea fragilității specifice perioadei recente a evoluției mediului european de securitate se regăsește în erodarea în ritm alert a coeziunii dintre actorii comunității euroatlantice, fenomen ce ar putea fi accentuat și valorificat de către și în beneficiul unor actori terți, care se situează în opoziție față de valorile și interesele specifice acestei comunități.

Pentru UE, perioada recentă a fost una a căutării formei optime de funcționare, fiind marcată, pe de o parte, de fenomene care indică erodarea coeziunii europene, amplificarea disensiunilor dintre statele membre și, de cealaltă, de încercări de aprofundare a integrării și adaptare la evoluțiile mediului regional și internațional de securitate. Eforturile de cristalizare a unor noi direcții de evoluție ale Uniunii Europene sub conducerea motorului franco-german, concomitent cu menținerea tendințelor de opoziție față de Bruxelles au caracterizat în egală măsură dinamica mediului de securitate european.

Unilateralismul caracteristic ultimilor ani ai politicii externe conduse de la Washington, precum și accentul așezat de administrația

---

¹ Versiune consolidată a Tratatului privind Uniunea Europeană și a Tratatului privind funcționarea Uniunii Europene, Oficiul pentru Publicații al UE, Luxemburg, 2010, pp. 17-19.

Trump pe dimensiunea financiară a Alianței și chiar condiționarea principiilor fundamentale ale Tratatului de la Washington de respectarea angajamentelor financiare, concomitent cu atitudinea din ce în ce mai asertivă a Federației Ruse au constituit un context încărcat de provocări și pentru evoluția NATO. Summitul de la Bruxelles (11-12 iulie 2018) și întâlnirea bilaterală dintre D. Trump și V. Putin, declarațiile contradictorii și inedite ale președintelui american în acest context sunt doar câteva exemple în această direcție.

Vorbim, așadar, despre o tendință de dezangajare a SUA din multilateralismul liberal² și despre o tendință a statelor europene de îndepărtare de centrul de la Bruxelles și îndreptare spre sine. Pentru Europa, acest fenomen se transpune și în ascensiunea și dezvoltarea curentelor politice naționaliste, populiste, situate la extremele spectrului politic, cu o puternică notă anti-europeană. Fragilitatea nu caracterizează, așadar, doar coeziunea euroatlantică, ci și sistemul democratic în sine.

O tendință similară, ba chiar mai pronunțată caracterizează și parcursul recent al Turciei, stat membru NATO, candidat UE, care, după încercarea eșuată de lovitură de stat (2016) se îndreaptă vertiginos către un sistem autocratic. Îndepărtarea de valorile liberale specifice lumii euroatlantice a fost consacrată prin rezultatele referendumului privind Constituția (2017). Pe acest fond, tensiunea în raporturile diplomatice dintre Ankara, pe de o parte, și NATO, UE și alte capitale europene (Berlin, în special) au cunoscut escaladări recurente.

Toți acești actori, cu rol major în evoluția mediului european de securitate, au definite interese în regiunea Balcanilor de Vest și sunt

---

² Modul în care Strategia de securitate națională a SUA din 2015 și cea din 2017 se raportează la comunitatea internațională și statutul SUA ca lider mondial, promotor al valorilor democratice și liberale este ilustrativ în acest sens. Lectura în paralel a celor două documente reflectă tendința de glisare a priorităților din domeniul internațional în cel național, intern, sub mandatul lui Trump. Deși o analiză comparată a celor două texte poate fi una extrem de interesantă, vom aduce ca argument simpla frecvență a utilizării termenului „internațional” în cele două texte: 77 de ocurențe în US NSS 2015, respectiv 25 de ocurențe în US NSS 2017. Pentru detalii, a se vedea: National Security Strategy Archive, URL: <http://nssarchive.us/>, accesat la 10 iunie 2018.

O semnificație similară poate fi atribuită unor măsuri de politică externă a administrației de la Washington precum retragerea SUA din Acordul de la Paris privind schimbarea climatică, retragerea din Acordul nuclear cu Iran, declarațiile contradictorii privind Alianții europeni și Federația Rusă, enunțarea perspectivei de retragere din Tratatul Forțelor Nucleare Intermediare.

implicați, într-o anumită măsură, în relații cu state și entități politice din acest spațiu, având rol și în menținerea unui echilibru al securității și stabilității regionale.

1.2. Nuanțe recente ale conflictualității

Debutul și escaladarea crizei ucrainene au constituit cea mai evidentă dovadă a dezvoltării politicii externe rusești într-o direcție a asertivității, a reafirmării ca putere regională și mondială notabilă, a urmării și promovării propriilor interese deopotrivă prin mijloace ale puterii *hard* și *soft*. Modul în care Moscova a acționat în contextul crizei ucrainene a constituit poate cea mai puternică forță care a dus conceptul „confruntare hibridă” în centrul atenției atât la nivel academic, cât și la cel politic. Strategia Globală pentru Politică Externă și de Securitate a UE (EUGS, 2016), precum și pozițiile și declarațiile adoptate la nivelul NATO fac referire la acest tip de amenințare/confruntare. Spre exemplu, Declarația Summitului NATO de la Bruxelles (2018) descrie provocările la adresa mediului euroatlantic de securitate în următorii termeni: „ne confruntăm cu un mediu de securitate plin de pericole, impredictibil și fluid, cu provocări și amenințări serioase din toate direcțiile strategice; din partea actorilor statali și nonstatali; din partea forțelor militare; din partea atacurilor teroriste, cibernetice și hibride. Acțiunile agresive ale Rusiei, inclusiv amenințarea cu sau folosirea forței pentru atingerea obiectivelor politice, constituie provocări la adresa Alianței și subminează securitatea euroatlantică și ordinea internațională bazată pe reguli”³.

Concepte precum „război hibrid”, „agresiune hibridă”, „confruntare hibridă” sunt încă supuse dezbaterilor la nivel academic în ceea ce privește caracterul de noutate al acestui tip de confruntare și necesitatea introducerii unui nou termen în panoplia terminologică a științei militare⁴. În general, prin agresiune hibridă se înțelege „o acțiune posibilă a unui

---

³ Brussels Summit Declaration issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Brussels, 11-12 July 2018, URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_156624.htm, accesat la 23 iulie 2018.

⁴ Stan Anton, Alexandra Sarcinschi, Eugen Siteanu, *Conflicttele atipice ale secolului al XXI-lea*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2015, pp. 40-44.

adversar de tip statal sau nonstatal care întrebunțează în mod adaptiv și concertat mijloace politice, militare, economice, sociale sau informaționale, în cadrul unor combinații de metode neconvenționale și convenționale, în scopul realizării obiectivelor urmărite”⁵. Un alt aspect specific acestui tip de agresiune constă în faptul că „intenția celor care conduc acțiuni specifice războiului hibrid nu este atât aceea de a ocupa și controla teritoriile, cât de a distruge și perturba capacitatea societăților de a funcționa”⁶.

O premisă similară se află și la baza unui studiu elaborat de Centrul de excelență NATO pentru comunicare strategică, *Redefining Euro-Atlantic Values: Russia's Manipulative Techniques*. Miza în confruntarea de tip hibrid nu este cucerirea de noi teritorii, ci „crearea cadrelor mentale susceptibile la manipulare”⁷. Mai departe, obiectivele Federației Ruse în ceea ce privește Occidentul constau în slăbirea economică, diviziunea politică și stabilirea Rusiei ca putere hegemonică pe teritoriul european⁸.

Interpretarea diferită a conceptelor și evenimentelor de către decidenții și experții din sistemul democratic, pe de o parte, și cel autoritar, de cealaltă, reprezintă o altă particularitate a acestui fenomen. Un prim exemplu îl putem regăsi în însăși dezvoltarea conceptuală a ideii de „război hibrid”, considerat de actorii euroatlantici a fi o evoluție a confruntării după criza ucraineană, iar de experții ruși drept unul de origine occidentală, fără legătură cu teoria și practica militară rusă⁹. Formularea a cel puțin două variante de „adevăruri” privind evoluțiile în planul afacerilor internaționale se conturează a fi

---

⁵ Dan-Lucian Petrescu, „Model avansat de configurare a agresiunii de tip hibrid”, în *Impact Strategic*, nr. 2 [63]/2017, p. 45.

⁶ Franklin Kramer, Hans Binnendijk, Dan Hamilton, „Defend the Arteries of Society”, în *US News and World Report*, 9 June 2015. Apud. Guillaume Lasconjarias, „Deterrence through Resilience: NATO, the Nations and the Challenges of Being Prepared”, ETH Zürich, URL: <http://www.css.ethz.ch/en/services/digital-library/articles/article.html/ac42738e-f524-462a-bb16-18e5eba459ef/pdf>, accesat la 12 septembrie 2017.

⁷ ***, *Redefining Euro-Atlantic Values: Russia's Manipulative Techniques*, NATO Strategic Communication Centre of Excellence, Riga, p. 5.

⁸ Ibidem, p. 20.

⁹ Marius-Titi Potîrniche, „Război non-liniar versus război hibrid”, în *Gândirea Militară Românească*, nr. 1-2/2018, pp. 10-21.

astfel inerente perioadei contemporane atât în plan conceptual, cât și faptic.

Încercând să explice dificultatea de a proiecta un plan de comunicare strategică adecvat pentru a răspunde rapid și eficient acestui tip de provocări, autorii studiului publicat sub egida Centrului de excelență al NATO pentru comunicare strategică identifică principalele aspecte caracteristice acestui tip de confruntare:

- a) confruntarea nu vizează teritoriile, ci influența;
- b) presupune „ciocnirea” a două sisteme politice distincte (societățile occidentale devin mai vulnerabile prin aceea că acceptă puncte de vedere alternative);
- c) linia dintre starea de pace și cea de război a fost estompată, ceea ce contribuie la confuzie, la crearea unei stări de „ceață” informațională;
- d) Kremlinul și-a dezvoltat mecanisme de apărare înăuntrul societăților occidentale (sunt identificate segmente de audiență, nevoile specifice, obiceiurile acestora în ceea ce privește informarea etc.);
- e) metodele și acțiunile specifice războiului hibrid nu sunt noi¹⁰.

Incertitudinea, dificultatea de a identifica repere fixe, confuzia sunt aspecte centrale specifice acestui tip de confruntare. Principalul instrument prin care se creează un context cu asemenea trăsături și informația, transmisă prin toate mijloacele: mass-media, rețele sociale, declarații oficiale etc.

În perioada contemporană, care stă sub semnul abundenței informaționale, al accesului rapid și facil la informație, al circulației rapide a acesteia, dar și sub cel al ușurinței de a manipula informația, grație extinderii și dezvoltării mass-media și mijloacelor de comunicare socială, dimensiunea informațională a confruntării hibride este una dintre cele mai puternice, constituindu-se într-una dintre principalele provocări la adresa securității euroatlantice. De altfel, valorificarea informației, în special a informației vehiculate prin mass-media în sprijinul obiectivelor de politică externă a Federației Ruse a primit inclusiv denumirea de

---

¹⁰ ***, *Redefining Euro-Atlantic Values: Russia's Manipulative Techniques*, NATO Strategic Communication Centre of Excellence, Riga, p. 21.

„geopolitică a informației”¹¹, subliniind astfel greutatea pe care acest instrument de promovare a intereselor de politică externă.

Transparența, libera exprimare, libertatea de opinie, valorile democratice și liberale, ce constituie fundamentul întregii comunități euroatlantice se constituie într-o vulnerabilitate majoră în raport cu un astfel de adversar. În acest sens, un studiu cu privire la războiul informațional sublinia că formele moderne de propagandă au subminat și și-au însușit concepte specifice valorilor liberale, ideile promovate astfel fiind prezentate ca puncte de vedere minoritare, justificându-și valoarea tocmai prin faptul că sunt marginalizate de către instituțiile politice sau mass-media¹².

Deși implicarea rusă în acțiuni concrete orientate către adâncirea dezacordului între membrii comunității euroatlantice, în hrănirea oricărei tendințe separatiste este dificil de documentat cu date concrete sau statistice, suspiciuni privind acest fapt au fost semnalizate de surse oficiale sau mass media într-o serie considerabilă de cazuri. În această ordine de idei, putem aminti exemplul celebru al alegerilor din SUA de la finele anului 2016, dar și cazul referendumului privind independența Cataloniei (octombrie 2017)¹³, și chiar cel al referendumului privind

---

¹¹ Sintagma aparține lui Nerijus Maliukevicius, profesor în domeniul științelor politice la Universitatea din Vilnius. Pentru detalii, Timothy Thomas, „Russia’s 21st Century Information War: Working to Undermine and Destabilize Populations”, în *Defence Strategic Communications. The Official Journal of NATO Strategic Communications Centre of Excellence*, Vol. 1, Nr. 1, December 2015, p. 10, URL: <https://www.stratcomcoe.org/timothy-thomas-russias-21st-century-information-war-working-undermine-and-destabilize-populations>, accesat la 10 mai 2018.

¹² Edward Lucas, Peter Pomeranzev, *Winning the Information War. Techniques and Counter-strategies to Russian Propaganda in Central and Eastern Europe*, A Report by CEPA’s Information Warfare Project in Partnership with Legatum Institute, Center for European Policy Analysis, Washington DC, August 2016, p. 8.

¹³ Robin Emmott, „Spain sees Russian Interference in Catalonia Separatist Vote”, în *Reuters*, 13 November 2017, URL: <https://www.reuters.com/article/us-spain-politics-catalonia-russia/spain-sees-russian-interference-in-catalonia-separatist-vote-idUSKBN1DD20Y>, accesat la 22 noiembrie 2017. David Alandete, „Putin Encourages Independence Movement via Envoy in Catalonia”, în *El Pais*, 26 October 2017, URL: https://elpais.com/elpais/2017/10/26/inenglish/1509011964_600939.html, accesat la 3 noiembrie 2017; Emma Anderson, „Putin accuses EU of ‘double standards’ on Catalonia and Kosovo”, în *Politico.eu*, 19 October 2017, URL: <https://www.politico.eu/article/vladimir-putin-catalonia-accuses-eu-of-double-standards-on-catalonia-and-kosovo/>, accesat la 3 noiembrie 2017; Raul Roderick Gregory, „How Russia is playing Catalonia to get a reprieve on Crimea”, în *Forbes*, 16 October 2017, URL:

Brexit (iunie 2016)¹⁴ sau interferențe în procesele electorale desfășurate în state membre ale UE și NATO, precum Franța (2017)¹⁵. Acțiuni similare sunt semnalizate și în cazul momentelor de criză din istoria foarte recentă a statelor vest-balcanice. Un raport al Senatului SUA către președintele statului semnaliza astfel de influență în cazul încercării de lovitură de stat din Muntenegru (2016), dar și în raport cu populația sârbă din Serbia și Bosnia și Herțegovina (BiH)¹⁶.

1.3. Balcanii de Vest: relevanța strategică în contextul tensiunilor dintre actorii occidentali și Federația Rusă

Deteriorarea relațiilor dintre actorii occidentali și Rusia pe fondul crizei ucrainene nu este un fenomen singular în istoria Europei, tensiunile escaladând cu regularitate pe fondul conturării unor interese incompatibile în zonele de vecinătate comună. În estul Europei acest antagonism s-a manifestat cel mai frecvent și mai vizibil în perioada post-Război Rece, aspirația de integrare euroatlantică a statelor foste sovietice constituind principalul declanșator al fazelor de încordare a raporturilor Est-Vest. Totuși, fenomenul nu este specific doar regiunii cuprinse între granița estică a NATO/ UE și cea vestică a Federației Ruse.

În contextul războaielor ce au dus la destrămarea Iugoslaviei, actorii occidentali, pe de o parte, și Federația Rusă, de cealaltă, s-au plasat în poziții antagonice, susținând părți combatante distincte. NATO a intervenit militar pentru a întrerupe conflictele din regiunea Balcanilor Vest în trei ocazii: în Bosnia-Herțegovina (1995), în Kosovo (1999) și în

---

<https://www.forbes.com/sites/paulroderickgregory/2017/10/16/how-russia-is-playing-catalonia-to-get-a-reprieve-on-crimea/#7c04b3a603ce>, accesat la 3 noiembrie 2017.

¹⁴ Jeffrey A. Stacey, „A Russian Attack on Montenegro Could Mean the End of NATO”, în *Foreign Policy*, ediția online, 27 iulie 2018, URL: <https://foreignpolicy.com/2018/07/27/a-russian-attack-on-montenegro-could-mean-the-end-of-nato-putin-trump-helsinki/>, accesat la 20 august 2018.

¹⁵ Ninon Bulckaert, „How France Successfully Countered Russian Interference during the Presidential Election”, *Euractiv*, 17 July 2018, URL: <https://www.euractiv.com/section/elections/news/how-france-successfully-countered-russian-interference-during-the-presidential-election/>, accesat la 20 august 2018.

¹⁶ Putin's Asymmetric Assault on Democracy in Russia and Europe: Implications for US National Security. A Minority Staff Report prepared for the use of the Committee for Foreign Relations. United States Senate. 115th Congress, January 2018, pp. 77-88, URL: <https://www.foreign.senate.gov/imo/media/doc/FinalRR.pdf>, accesat la 12 februarie 2018.

fosta Republică Iugoslavă a Macedoniei (2001). Rusia, de cealaltă parte, a fost una dintre vocile care au condamnat intervenția NATO în Kosovo, considerând-o un act de agresiune. Ulterior, Moscova a devenit unul dintre cei mai puternici și mai influenți susținători ai poziției Serbiei în raport cu problema Kosovo, mai ales în virtutea calității de membru permanent în Consiliul de Securitate ONU.

Mai târziu, în cadrul discursului public de politică externă al Rusiei, una dintre cel mai frecvent invocate teme este bombardamentul NATO asupra Serbiei, în 1999, fără mandat din partea ONU (din cauza exercitării dreptului de veto de către Rusia și China). Tema lipsei mandatului ONU în respectivele atacuri a fost prezentă inclusiv în celebrul discurs al lui V. Putin după anexarea Peninsulei Crimeea (martie 2014), iar faptul că aceasta este urmată imediat de referințe la fenomenul „revoluțiilor colorate” este, în egală măsură, relevant. Discursul ancorează cauzalitatea în nemulțumirea justificată a populației față de sistemele de guvernare respective, dar subliniază o valorificare „cinică”, prin impunerea unor standarde neconcordante cu stilul de viață, tradițiile și cultura respectivelor popoare de către actorii occidentali¹⁷. Mai mult, același discurs conține și o invocare a precedentului Kosovo, „un precedent pe care partenerii noștri occidentali l-au creat cu propriile mâini într-o situație foarte similară, când au fost de acord că separarea provinciei Kosovo de Serbia, exact ceea ce Crimeea face acum, a fost legitimă și nu a necesitat niciun acord din partea autorităților centrale ale țării”¹⁸.

Într-o lucrare care își propune să analizeze „strategia războiului indirect pe care SUA o demonstrează în crizele din Siria și Ucraina”, A. Korybko¹⁹ rezumă de fapt principalele coordonate ale viziunii rusești asupra războiului hibrid. Din perspectiva prezentată de autorul rus,

---

¹⁷ Address by President of the Russian Federation, 18 March 2014, URL: <http://en.kremlin.ru/events/president/news/20603>, accesat la 10 august 2018.

¹⁸ Ibidem.

¹⁹ A. Korybko este prezentat ca jurnalist și analist politic în domeniul afacerilor internaționale în cadrul Sputnik și membru al consiliului de experți al Institutului pentru Cercetări și Predicții Strategice. Lucrarea la care facem referire, *Hybrid Wars: The Indirect Adaptive Approach to Regime Change*, a fost revizuită de Academia Diplomatică a Rusiei.

războiul hibrid este un tip de război indirect condus de SUA, care are două componente majore: revoluțiile colorate și războiul neconvențional²⁰. Korybko argumentează că revoluțiile colorate sunt noi modele de destabilizare a statelor, în care actorii externi pot nega în mod plauzibil implicarea în afacerile interne ale unui stat²¹. Mai departe, este identificat un „arc al revoluțiilor colorate”²², care se întinde din Europa Centrală până în Asia Centrală. Statele incluse în acest arc se identifică prin două caracteristici: a) sunt vulnerabile „în fața amenințării unei revoluții colorate”²³; b) succesul unei schimbări de regim ar avea repercusiuni negative directe asupra politicii externe și mării strategii ale Federației Ruse.

În această viziune, statele vest-balcanice sunt incluse parțial într-una dintre cele trei categorii de state identificate de Korybko: Regiunea Extinsă a Balcanilor (Ungaria, Serbia, Macedonia, Grecia), Regiunea Extinsă a Orientului Mijlociu (Turcia, Armenia, Iran), Asia Centrală (Turkmenistan, Uzbekistan, Kîrghistan). În politica externă a Rusiei, sunt identificate seturi de interese strategice corespondente celor trei categorii menționate mai sus. În ceea ce privește Balcanii, aceștia sunt descriși drept „cea mai bună oportunitate posibilă pentru a elibera Europa de lumea unipolară și de a răspândi multipolaritatea în inima continentului, reprezentând astfel una dintre contra-ofensivele asimetrice majore pe care Rusia le poate iniția pe termen lung în echilibrul geopolitic global”²⁴. Notabil în această formulare este accentul așezat pe ideea contracarării influenței actorilor occidentali, în special a SUA în Europa. Interesul Rusiei nu este legat, în această viziune, de spațiile în sine – așa cum am putea argumenta în cazul statelor din Zona Extinsă a Mării Negre –, ci de posibilitatea de a le valorifica în direcția afirmării Federației Ruse ca mare putere.

---

²⁰ A. Korybko, *Hybrid Wars: The Indirect Adaptative Approach to Regime Change*, People's Friendship University of Russia, Moscow, 2015, p. 10.

²¹ Ibidem, p. 77.

²² Ibidem, p. 96.

²³ Ibidem, p. 96.

²⁴ Ibidem, p. 97-98.

În lucrarea publicată în 2015, A. Korybko schița, așadar, nu doar elemente ale viziunii rusești asupra războiului hibrid, ci ilustra și importanța pe care statele vest-balcanice o dețin în contextul asertivității Federației Ruse în plan regional și internațional.

În această ordine de idei, nu sunt deloc întâmplătoare avertizările a mulți decidenți politici europeni sau americani în contextul escaladării crizei ucrainene, declarații care făceau referire la posibilitatea unei contagiuni sau extinderi a instabilității din estul Europei într-un alt spațiu al vecinătății imediate – Balcanii de Vest/ Europa de Sud-Est. Cancelarul Germaniei avertiza că destabilizarea Ucrainei pune sub semnul întrebării întreaga pace europeană, criza în discuție nefiind în exclusivitate a Ucrainei, ci și a Moldovei și a Georgiei și chiar a Balcanilor de Vest²⁵. În contextul unei reuniuni a Consiliului UE (2017), F. Mogherini afirma că „Balcanii de Vest pot deveni cu ușurință una dintre tablele de șah pentru jocul marilor puteri”²⁶. În august 2017, în timpul unei vizite în Podgorița, vice-președintele SUA, Mike Pence, se exprima mult mai tranșant în această problemă: „După cum bine știți, Rusia continuă să încerce să redeseneze granițele internaționale prin forță. Și aici, în Balcanii de Vest, Rusia a încercat să destabilizeze regiunea, să submineze democrațiile și să vă divizeze unul de celălalt și de restul Europei”²⁷.

Regiunea joacă un rol-cheie în ecuația de securitate a întregii Europe, potențialul destabilizator, deja demonstrat de conflictele ce au dus la dezintegrarea Iugoslaviei, explicând interesul major al UE. În plus, acest spațiu este traversat și de principalele linii energetice și de comunicații care leagă Europa de Caucaz, Bazinul Mării Caspice, Orientul Mijlociu și Marea Mediterană.

---

²⁵ ***, „Angela Merkel warns Russia could seek to destabilise 'whole of the European peaceful order'”, în *The Telegraph*, URL: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/europe/germany/angela-merkel/11236622/Angela-Merkel-warns-Russia-could-seek-to-destabilise-whole-of-the-European-peaceful-order.html>, accesat la 7 decembrie 2014.

²⁶ ***, „EU ministers: Balkans becoming ‘chessboard’ for big powers”, în *Euractiv*, 7 March 2017, URL: <https://www.euractiv.com/section/global-europe/news/eu-ministers-balkans-becoming-chessboard-for-big-powers/>, accesat la 10 iunie 2018.

²⁷ Remarks by the Vice President at the Adriatic Charter Summit, 2 August 2017, URL: <https://www.whitehouse.gov/briefings-statements/2437/>, accesat la 10 iunie 2018.

Puternic dependent de hidrocarburile rusești și spațiu de tranzit-cheie pentru alimentarea cu resurse energetice a Europei, spațiul vest-balcanic atrage interesul Moscovei și prin posibilitatea de a controla periferia continentului european prin construirea unui monopol în plan energetic²⁸. Companiile energetice rusești controlează în bună măsură „complexe moderne de prelucrare, rețele de benzinării și de transporturi de petrol și gaze, care fac ca economiile balcanice să depindă în acest domeniu de relația cu Rusia”²⁹.

Aspectele centrale care caracterizează evoluțiile în Balcanii de Vest țin și de stagnare economică sau chiar recesiune, asociată cu probleme în plan social, cu un nivel ridicat al nemulțumirilor populației³⁰, dar și de corupția specifică guvernelor statelor vest-balcanice. Tulburările în plan economic și social pot fi explicate și prin efectele crizei economice și financiare încă resimțite în UE și prin scăderea capacității acestora de a furniza un astfel de sprijin.

O analiză a evoluției statelor vest-balcanice din perspectiva riscului politic pe care îl prezintă în *Fragile States Index*³¹, putem observa că o tendință de stagnare, dacă nu chiar de ușoară scădere a instabilității în statele vest-balcanice (Figura nr. 1). Excepție face BiH, care înregistrează o creștere a nivelului de risc politic, intrând astfel în zona de avertizare a clasamentului elaborat de *The Fund for Peace*.

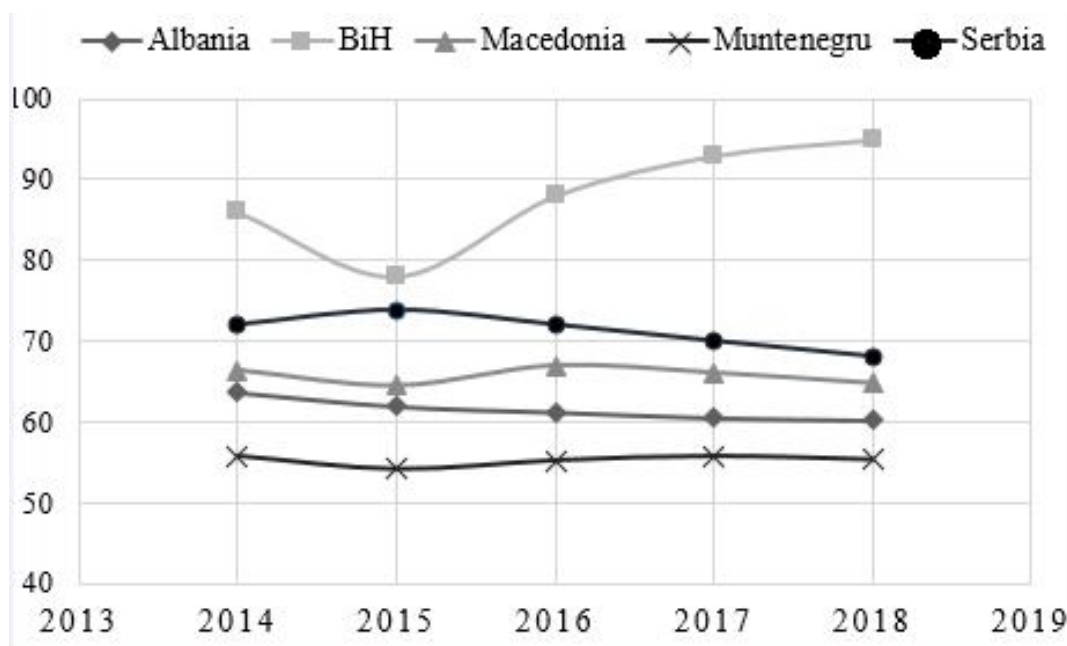
---

²⁸ Stefan Ralchev, *Energy in the Western Balkans: A Strategic Overview*, Institute for Regional and International Studies, 2012, URL: http://iris-bg.org/data/Energy_in_the_Western_Balkans_Overview_%20Aug12.pdf, accesat la 26 octombrie 2014.

²⁹ Vasile Leca, „'Independența' Crimeei și implicațiile asupra zonei Mării Negre și Balcani”, în *Revista 22*, 19 martie 2014, <http://www.revista22.ro/independenta-crimeei-si-implicatiile-asupra-zonei-marii-negre-si-balcani-39469.html>, accesat la 25 octombrie 2014.

³⁰ Ratele șomajului au ajuns, la nivelul anului 2013, la 44,3% în BiH, 30,9% în Kosovo, 28,6% în FYROM, 21,6% în Croația, 20,1% în Serbia, 19,1% în Macedonia. Datele utilizate au fost furnizate de CIA World Factbook, URL: <http://www.cia.gov>, accesat la 10 octombrie 2014.

³¹ Fragile States Index este un clasament care ierarhizează actorii statali ai arenei internaționale în funcție de nivelul de instabilitate, risc politic și susceptibilitate de a deveni scena unui conflict, pe baza a 12 indicatori (aparatură de securitate, gradul de fragmentare a elitelor, nemulțumirile de grup, declin economic, dezvoltare economică inegală, emigrație, legitimitatea statului, servicii publice, drepturile omului și statul de drept, presiuni demografice, refugiați și persoane dislocate intern, intervenție externă). Statele sunt ierarhizate de la cel mai instabil (locul 1) la cel mai stabil. Cu cât scorul obținut este mai mare, cu atât statul este mai instabil.

Figura nr. 1: Evoluția statelor vest-balkanice în Indexul statelor fragile în perioada 2014-2018³²

În plus, în contextul crizei europene a migranților, ruta vest-balkanică a fost una cu cele mai ample fluxuri de migranți, a doua ca mărime după ruta est-mediteraneeană la momentul de apogeu al crizei (2015)³³.

Fenomenul „luptătorilor pentru organizații teroriste reîntorși” este un alt factor care se poate adăuga instabilității din regiunem, lucrările de specialitate³⁴ avertizând că peste 1.000 de cetățeni ai statelor vest-balkanice au părăsit țara de origine pentru a se adăuga unor grupări teroriste precum al-Qaeda și ISIL. În mare parte, aceste persoane își au originea fie în populațiile majoritar musulmane din regiune (Albania, Kosovo, BiH) sau în comunitățile musulmane minoritare (Serbia, Muntenegru, Macedonia). Deși acest risc cu potențial destabilizator este

³² Sursa: Fragile States Index, The Fund for Peace, URL: <http://fundforpeace.org/fsi/>, accesat la 20 august 2018.

³³ Alexandra Sarcinschi, „Tendențe în migrația internațională și fluxurile de refugiați și solicitanți de azil”, în: Florian Cîrciumaru (coord.), *Evaluare strategică 2017. Noi provocări într-o lume tot mai fracturată*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2018, p. 51.

³⁴ Ebi Spahiu, „Returning IS Fighters in the Balkans: Beyond the Immediate Security Threat”, în *Terrorism Monitor*, Vol. XVI, Issue 10, The Jamestown Foundation, 18 May 2018, pp. 7-10, URL: <https://jamestown.org/program/returning-is-fighters-in-the-balkans-beyond-the-immediate-security-threat/>, accesat la 20 iunie 2018.

recunoscut încă din primii ani ai conflictelor din Siria și Irak³⁵, acesta s-a accentuat în contextul crizei ucrainene și al continuării războiului din Siria. Mai mult, analizele tentativei de lovitură de stat din Muntenegru (2016) au reflectat că aceasta s-a derulat cu participarea foștilor combatanți din state vest-balcanice care au luptat alături de separatiștii pro-ruși în conflictul ucrainean³⁶.

Riscul implicat de reîntoarcerea luptătorilor teroriști în țările de origine este amplificat și de nivelul de dezvoltare a rețelelor de criminalitate organizată (traficul ilicit de armament), depozite încă substanțiale de armament, în ciuda inițiativelor internaționale derulate în acest sens³⁷, dar și de condițiile economice încă precare ale cetățenilor din aceste state, la care putem adăuga retorica naționalistă, ce poate avea ecouri consistente în societăți în care tensiunea inter-etnică a caracterizat raporturile dintre comunitățile etnice din acest spațiu, în contextul în care violențele specifice războaielor ce au dus la destrămarea Iugoslaviei sunt încă vii în memoria colectivă a cetățenilor.

Totuși, având în vedere fragilitatea democrațiilor vest-balcanice, riscul implicat de reîntoarcerea unor luptători pentru organizații teroriste în statele de origine din această regiune și al amplificării radicalizării acestora este unul redus, surclasat ca probabilitate de alte riscuri. Creșterea instabilității ca rezultat al radicalizării unui segment de populație nu este legat atât de fenomenul radicalizării islamice, cât de cel al radicalizării naționalismului. Având în vedere prezervarea tensiunilor inter-etnice, chiar și la mai bine de două decenii de la încheierea confruntărilor armate, eterogenitatea etnică a statelor formate în urma acestora, extremismul naționalist își găsește un teren propice de

---

³⁵ O analiză mai extinsă asupra surselor de instabilitate legate de dezvoltarea extremismului în regiune poate fi găsită în: Cristina Bogzeanu, *Balcanii de Vest: studiu militar-economic*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2014, pp. 13-16.

³⁶ Jelena Beslin, Marija Ignjatijevic, *Balkan Foreign Fighters: From Syria to Ukraine*, Brief Issue, no. 20/2017, European Union Institute for Security Studies, p. 1, URL: <https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/Brief%2020%20Balkan%20foreign%20fighters.pdf>, accesat la 30 mai 2018.

³⁷ Pierre Gobinet, Significant Surpluses: Weapons and Ammunition Stockpiles in South-East Europe, Special Report, Small Arms Survey, Switzerland, December 2011, p. 26, URL: <http://www.smallarmssurvey.org/fileadmin/docs/C-Special-reports/SAS-SR13-Significant-Surpluses.pdf>, accesat la 14 august 2014.

dezvoltare în această regiune, având, prin comparație cu radicalizarea islamică, un potențial mult mai mare de a destabiliza regiunea. Riscul este cu atât mai mare cu cât invocarea radicalizării islamice poate alimenta discursul naționalist și se poate adăuga factorilor care amplifică tensiunile inter-etnice.

1.4. Conflictele din Balcanii de Vest – războaie înghețate? Semnificații și implicații

Spațiu al eterogenității etnice, al conflictelor inter-etnice care au dus la destrămarea violentă a Iugoslaviei, dar și al conflictelor care nu și-au găsit de-a lungul deceniilor soluții acceptabile pentru toate părțile implicate, Balcanii de Vest sunt caracterizați frecvent din prisma instabilității sau, în cel mai bun caz, al unei stabilități fragile. Scenariul unei noi escaladări a violenței armate a fost constant în raportarea la acest spațiu, dat fiind că multe dintre consecințele conflictelor ce au determinat dezintegrarea Iugoslaviei sunt, într-o măsură considerabilă, încă actuale. Într-un volum publicat în urmă cu mai bine de un deceniu, autorii afirmau cu privire la criza Balcanilor de Vest că, „(...) deși vârful a trecut, are efecte pe termen lung. *Tensiunile* doar s-au estompat. *În situația în care se vor crea condiții, este foarte posibil ca ele să se activeze.* (...) Războaiele din spațiul slavilor de sud au dus doar la destrămarea Federației Iugoslaviei și la independența statelor de aici – Slovenia, Croația, Macedonia, Bosnia și Herțegovina, Serbia, Muntenegru –, nu și la rezolvarea problemelor etnice, economice, sociale, naționale și politice cu care se confruntă și se vor confrunța comunitățile de aici”³⁸.

Nu de puține ori, plecând de la aceste considerente, conflictele din spațiul vest-balcanic au fost incluse în categoria războaielor înghețate, termen utilizat pentru a descrie, de regulă, conflictele din spațiul ex-sovietic (Transnistria, Abhazia, Osetia de Sud și Nagorno-Karabach).

---

³⁸ Mircea Mureșan, Gheorghe Văduva (coord.), *Criza, conflictul și războiul. Vol. 1, Definierea crizelor și conflictelor armate în noua configurație a filosofiei și fizionomiei naționale și internaționale de rețea*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2007, p. 243.

În opinia noastră, în ciuda unor similarități evidente, conflictualitatea în Balcanii de Vest este generată și implică aspecte distincte de cele specifice spațiului ex-sovietic. Pentru a evidenția acest lucru, putem pleca de la definiția conflictului înghețat. În linii mari, acest tip de conflict definește situația în care un conflict armat a fost încheiat, dar nu implică un acord de pace sau termenii în care acesta s-a terminat nu întâlnesc așteptările combatanților. Conflictul înghețat presupune, pe de o parte, tendința separatistă a unei regiuni din cadrul unui stat și, de cealaltă, depășirea punctului de maximă tensiune, de confruntare directă concomitent cu imposibilitatea de a identifica o soluție acceptabilă pentru toate părțile implicate. Conflicturile înghețate se definesc prin aceea că au atins o stare fragilă de echilibru de tipul „nici pace, nici război” (*no-peace-no-war*), în urma victoriei militare a comunităților minoritare (cu sprijin extern)³⁹. Așadar, am putea defini conflictele înghețate prin următoarele caracteristici: a) presupun o mișcare separatistă a unei comunități minoritare; b) aparent, au cauze în plan etnic, etnic-teritorial și identitar; c) au cunoscut cel puțin o fază de escaladare, finalizată cu victoria respectivei comunități; d) presupun intervenție externă de partea comunității minoritare din partea unui actor cu influență regională considerabilă; e) independența respectivei entități nu este recunoscută pe plan internațional, rămânând subiect al încălcării normelor de drept internațional.

Existența unor faze de escaladare a conflictelor, menținerea statelor rezultate într-o stare de instabilitate și securitate fragilă și chiar tendințele separatiste sunt aspecte comune deopotrivă conflictelor din Zona Extinsă a Mării Negre și celor din Balcanii de Vest⁴⁰. Mai mult, evoluția recentă a actorilor din sud-estul Europei cuprinde și acte sau tendințe de separatism politic (Kosovo, Republica Srpska).

Componenta etnică a conflictului este un alt aspect care ar favoriza asocierea statelor vest-balcanice cu ideea de conflict înghețat.

---

³⁹ Natalie Tocci, *The EU and conflict resolution. Promoting peace in the backyard*, Routledge Publishing, New York, 2007, pp. 2-3.

⁴⁰ Analiza comparativă a fost efectuată având la bază lucrarea: Cristina Bogzeanu, *Rolul Uniunii Europene în gestionarea conflictelor înghețate din vecinătatea granițelor sale*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2015.

Instabilitatea recentă a regiunii se datorează, în mare măsură, tensiunilor între comunitățile etnice ce locuiesc statele respective (fie că este vorba despre comunități conaționale sau despre comunități din afara statului respectiv), constituindu-se și într-un fundament pentru perpetuarea insecurității economice, dezvoltarea insuficientă sau erodarea statului de drept, corupția endemică etc.

Similar, implicarea forțelor externe în desfășurarea și încheierea acestor conflicte ar putea fi enumerată pe lista asemănărilor. Însă, una dintre diferențele majore între conflictualitatea din Balcanii de Vest și cea din Regiunea Mării Negre este dată de ponderea în care fiecare dintre cele două puteri externe (actori din comunitatea euroatlantică și Federația Rusă) sunt implicate în soluționarea conflictului, precum și în instrumentele de putere pe care acestea le valorifică. Spre exemplu, dacă în Balcanii de Vest, NATO și UE sunt cele care au desfășurat misiuni orientate către menținerea stabilității și securității, Federația Rusă are trupe staționate pe teritoriul statelor din vecinătatea sa vestică, în speță, pe teritoriul republicilor separatiste.

De altfel, în ceea ce privește spațiul adiacent Mării Negre, Federația Rusă are cu claritate un rol central, crucial în declanșarea și prezervarea acestui tip de conflicte, care, finalmente îi permit menținerea unor pârghii de influență solide asupra statelor pe teritoriul cărora acestea se desfășoară. Chiar și în prezent, aceste state se află în căutarea autonomiei, manifestând mai mult sau mai puțin pregnant tendința de apropiere și consolidare a relațiilor cu actorii occidentali, ceea ce determină eforturi din partea Kremlinului de a le menține în propria sferă de influență. *Military Balance 2018*⁴¹ indica următoarele date despre prezența militară rusească în statele din Zona Extinsă a Mării Negre, unde, cu excepția Ucrainei, conflictul înghețat este o constantă încă de la desprinderea de URSS:

- Georgia: 7.000 militari ruși, 2 baze militare rusești;
- Republica Moldova: 1.500 militari ruși;

---

⁴¹ ***, *Military Balance 2018. The Annual Assesment of Global Military Capabilities and Defence Economics*, The International Institute for Strategic studies, Routledge Taylor and Francis Group, 2018, pp. 182,188,194, 214.

- Armenia: 3.300 militari ruși;
- Ucraina: 28.000 militari ruși (Peninsula Crimeea) și 3.000 (Donbass).

Federația Rusă joacă un rol major în menținerea și chiar escaladarea tensiunilor în acest sens. Și aceasta nu doar din prisma ajutorului furnizat separatiștilor și prezenței militare substanțiale pe teritoriile statelor care cunosc astfel de conflicte, ci și prin implicarea directă. Semnificativ în acest sens este că, exceptând Nagorno-Karabah, tratatele de încetare a focului nu au fost semnate între state și entitățile separatiste, ci între țările fost sovietice și Rusia, ceea ce subliniază, dincolo de orice echivoc, statutul acesteia din urmă de parte combatantă în aceste conflicte.

Trecând în revistă numărul de militari ruși prezenți pe teritoriul statelor vest-balcanice, conform *Military Balance 2018*, se remarcă faptul că prezența militară rusă se concretizează doar în contextul misiunilor OSCE, fiind, de altfel, mult mai restrânsă.

Un alt aspect relevant în analiza comparativă a conflictelor din Regiunea Mării Negre, pe de o parte, și, de cealaltă, a celor din Balcanii de Vest este constituit de entitățile politice care sunt parte a conflictului, cu care puterile majore (NATO și UE, Federația Rusă) stabilesc relații. În cazul actorilor occidentali, este evidentă relaționarea cu actorii statali și nu cu entitățile separatiste. Excepția notabilă este constituită de Kosovo, unde, în paralel cu relațiile de cooperare dintre Belgrad și Bruxelles, există sprijin pentru independența provinciei separatiste. În ceea ce privește Federația Rusă, însă, orientarea este direcționată, de regulă, către sprijinul entităților separatiste. Tendința nu este caracteristică doar raportării la actorii din Regiunea Mării Negre, ci și la cei din Balcanii de Vest. Spre exemplu, în 2014, Rusia a încheiat un parteneriat strategic cu Abhazia, ce prevedea consolidarea cooperării dintre cei doi actori în domeniul social, economic, umanitar, în probleme legate de politică externă, securitate și apărare. Totodată, în calitate de partener strategic al Serbiei, Moscova nu dezvoltă o relație similară și cu provincia Kosovo. Adoptă, însă un comportament orientat către sprijinirea entității separatiste în cazul Bosniei și Herțegovinei, unde principalul partener de dialog al Moscovei este liderul Republicii Srpska.

Totodată, în cazul conflictelor înghețate, este vorba nu atât despre o „înghețare” a stării de conflict, ci mai degrabă a proceselor de pace. Aceasta cu atât mai mult cu cât istoricul acestor conflicte relevă existența unei tendințe de „dezghețare” periodică, fiind considerate, din această perspectivă, doar „conflicte amânate”⁴². În cazul conflictelor înghețate din Regiunea Mării Negre, procesele de pace⁴³ presupun dialoguri, negocieri derulate în diverse formate, fără a fi rezultat însă în acorduri prin care părțile combatante să agreeze o soluție mutual acceptabilă. Cu excepția declarației unilaterale de independență a Kosovo, conflictele vest-balcanice s-au încheiat prin acorduri internaționale: Acordul de la Dayton (Bosnia și Herțegovina, 1995), Acordul de la Ohrid (Macedonia, 2001), Acordul de la Belgrad (Muntenegru, 2003).

Așadar, în Balcanii de Vest, un sigur conflict poate fi asimilat parțial definiției conflictului înghețat, cel dintre Belgrad și Priștina. Însă, scopul prezentului studiu constă mai puțin în a decela în ce măsură conflictualitatea vest-balcanică poate fi definită în cadrul conceptual al conflictului înghețat ci, mai degrabă, în a analiza raportul dintre securitatea și stabilitatea vest-balcanică, pe de o parte, și securitatea și stabilitatea europeană, de cealaltă, în actualul context internațional. Totuși, abordarea securității vest-balcanice în legătură cu noțiunea de conflict înghețat comportă însă o importanță majoră din următoarele perspective: a) ilustrează volatilitatea stabilității în acest spațiu; b) cauzalitatea instabilității este ancorată nu doar în aspecte interne, ci și în formularea unor interese posibil incompatibile a altor actori regionali majori; c) strategiile de promovare a acestor interese pot fi similare.

---

⁴² Filon Morar, „The Myth of Frozen Conflicts. Transcending Illusive Dilemmas”, în *Per Concordiam. Journal of European Security and Defence Issues*, Vol. 1, No. 2, June 2010, p. 11.

⁴³ Pentru detalii, a se vedea: Cristina Bogzeanu, *Rolul Uniunii Europene în gestionarea conflictelor înghețate din vecinătatea granițelor sale*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2015, pp. 14-17.

Capitolul 2.

ACTORII VEST-BALCANICI: STABILITATE, VULNERABILITĂȚI ȘI PROVOCĂRI

2.1. Provocări în parcursul euroatlantic

Într-un studiu publicat în cursul anului 2017, sub egida European Council on Foreign Relations, M. Galeotti analizează modul în care Federația Rusă poate acționa în vederea creșterii influenței asupra statelor europene în contextul confruntării hibride, dar și asupra factorilor care constituie și/sau amplifică vulnerabilitatea actorilor europeni în acest context⁴⁴. M. Galeotti susține că această vulnerabilitate este cu atât mai mare cu cât puterea instituțională a respectivelor state este mai mică⁴⁵. Practic, cu cât statul este mai slab, cu cât instituțiile acestuia sunt mai puțin solide, cu atât mai mari sunt șansele ca acesta să fie mai vulnerabil la măsurile active dezvoltate în contextul confruntării hibride.

Pentru a ne construi o imagine de ansamblu asupra nivelului de vulnerabilitate a actorilor vest-balcanici la acest tip de influență, am analizat evoluția acestora în *Indexul statelor fragile* în perioada 2014-2018, concentrându-ne doar asupra unor indicatori pe care i-am considerat relevanți pentru capacitatea instituțională a respectivelor state, dar și asupra stabilității interne: aparatul de securitate, elite dezbinat, nemulțumiri ale grupurilor, declin economic, legitimitatea statului și intervenție externă. De asemenea, pentru a putea identifica tendința

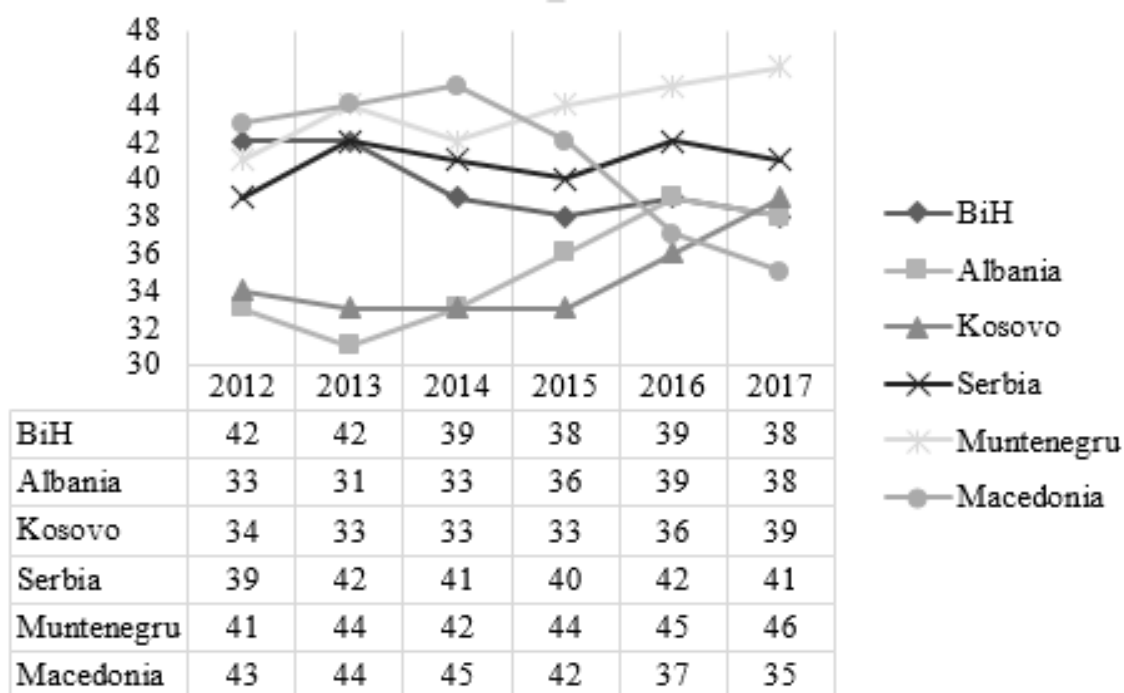
---

⁴⁴ Mark Galeotti, *Controlling Chaos: How Russia Manages Its Political War in Europe*, European Council on Foreign Relations, August 2017, URL: https://www.ecfr.eu/publications/summary/controlling_chaos_how_russia_manages_its_political_war_in_europe, accesat la 9 august 2018.

⁴⁵ Ibidem, pp. 6-7.

ascendentă sau descendentă a stabilității acestor state, analiza este realizată având ca punct de referință nivelul înregistrat pentru anul 2018 (figurile nr. 4-7).

În acest context, am considerat semnificativă și evoluția corupției, aceasta fiind una dintre vulnerabilitățile endemice specifice actorilor vest-balcanici, constituindu-se într-unul dintre principalele obstacole către integrarea euroatlantică (figura nr. 2).

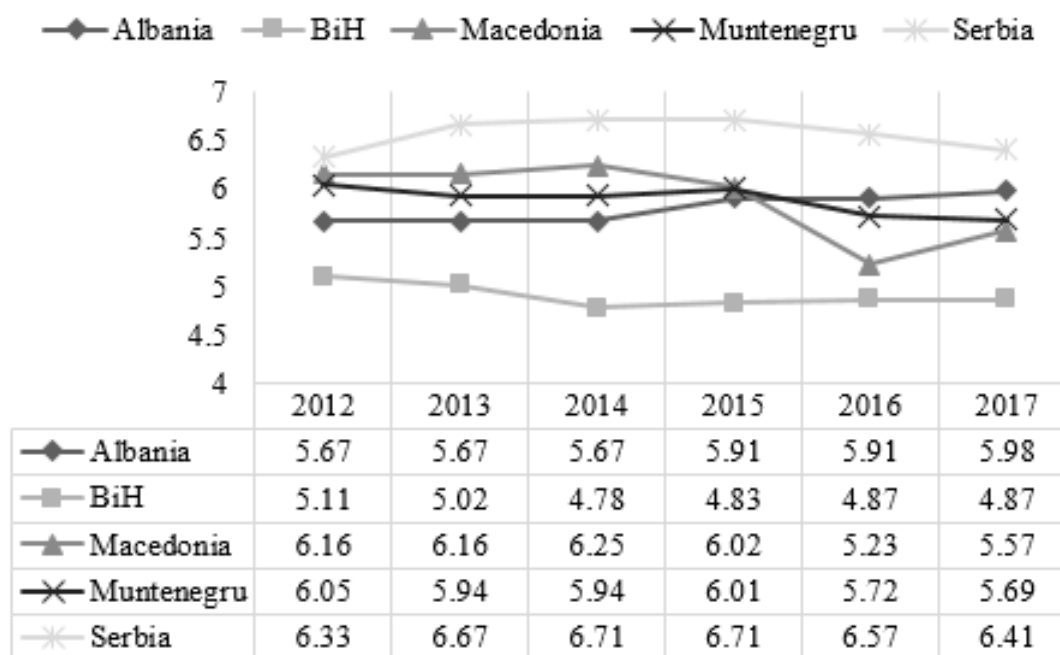

Figura nr. 2: Evoluția punctajelor obținute de actorii vest-balcanici în *Corruption Perceptions Index* în perioada 2012-2017⁴⁶

Barometrul global al corupției publicat de *Transparency International* arată că actorii vest-balcanici se înscriu, în linii mari, în categoria celor cu un nivel relativ înalt de corupție, ceea ce impune continuarea măsurilor pentru combaterea acestui fenomen. Evoluția punctajelor obținute în perioada 2012-2017 reflectă acutizarea acestei vulnerabilități în cazul Muntenegrului (devenit stat membru al NATO în 2017) și al Bosniei și Herțegovinei. Totodată, în perioada analizată,

⁴⁶ Sursa: Transparency International, URL: https://www.transparency.org/news/feature/corruption_perceptions_index_2017#table, accesat la 10 septembrie 2018. În cadrul acestui barometru, cu cât scorul este mai mare, cu atât nivelul corupției este considerat mai mic.

barometrul percepției corupției ilustrează o ușoară ameliorare în cazul Serbiei, al Kosovo (încă aflat într-o măsură considerabilă sub administrație internațională) și al Albaniei. O scădere dramatică o înregistrează Macedonia în contextul crizei politice interne, finalizate abia de curând.

Figura nr. 3: Evoluția punctajelor obținute de actorii vest-balcanici în Democracy Index în perioada 2012-2017⁴⁷

O evoluție similară poate fi observată pe graficul punctajelor obținute de statele vest-balcanice în barometrul democrației, publicat sub egida *The Economist Intelligence Unit*. Barometrul este alcătuit pe baza a cinci indicatori principali: procesul electoral și pluralismul politic, funcționarea guvernului, participarea politică, cultura politică și libertățile civile. Și de această dată, graficul (figura nr. 3) ilustrează momentele de apogeu ale crizelor politice (Macedonia și Munteșnegru), dar și stagnarea BiH în coordonate care indică lipsa de progres pe calea dezvoltării democrației. Cu excepția Serbiei, singurul stat plasat în

⁴⁷ Sursa: The Economist Intelligence Unit's Democracy Index, URL: <https://infographics.economist.com/2018/DemocracyIndex/>, accesat la 10 septembrie 2018.

categoria democrațiilor fragile, actorii vest-balcanici se încadrează în tipologia regimurilor hibride⁴⁸.

Relevant în acest context este și faptul că, deși există o serie de state/entități politice relativ omogene din perspectivă etnică, spațiul sud-est european este, per ansamblu, unul al eterogenității. Conform CIA World Factbook, la nivelul anului 2011, populația Serbiei, spre exemplu, era alcătuită în proporție de 83,3% sârbi, 3,5% unguri, 2,1% rromi, 2% bosniaci, a Albaniei din 82,6% albanezi, 0,9% greci, 1% alții și 15,5% nespecificați, a Croației de 90,4% croați, 4,4% sârbi, 4,4% alții, 0,8% nespecificați⁴⁹. De asemenea, în urma recensământului din 2011, datele statistice indicau că populația Kosovo era alcătuită de albanezi kosovari în proporție de 92,9%, iar 1,5% sârbi, 1,6% bosniaci și alte grupuri⁵⁰.

La polul opus, se regăsesc state extrem de diverse din acest punct de vedere, unul dintre cele mai elocvente exemple fiind BiH care, în anul 2013, avea o populație compusă din 50,1% bosniaci, 30,8% sârbi, 15,4% croați. La nivelul anului 2011, populația Muntenegrului era alcătuită din 45% muntenegreni, 28,7% sârbi, 8,7% bosniaci, 4,9% albanezi, iar cea din Macedonia număra 62,4% macedoneni și 25,5% albanezi⁵¹. Această diversitate etnică se reflectă adesea și în lipsa coeziunii la nivelul clasei politice, favorizând corupția, stagnarea reformelor, stagnarea economică și, finalmente, într-un nivel de trai scăzut pentru cetățenii acestor state.

Soluțiile implementate după finalul războaielor pentru concilierea diverselor etnii ce locuiesc statele din acest spațiu au fost prea puțin orientate spre integrarea acestora în cadrul aceluiași stat, continuându-se un tipar conflictual al relațiilor dintre ele. Practic, chiar și în statele eterogene, comunitățile etnice sunt relativ omogene.

---

⁴⁸ Regimurile hibride se caracterizează prin vulnerabilități majore în planul culturii politice, funcționării guvernului și participării politice. De asemenea, corupția tinde să fie larg extinsă, iar statul de drept și societatea civilă slab dezvoltate. Pentru detalii, a se vedea: ***, Democracy Index 2015. Democracy in the Age of Anxiety. A report by The Economist Intelligence Unit, URL: <https://www.yabiladi.com/img/content/EIU-Democracy-Index-2015.pdf>, accesat la 20 octombrie 2018.

⁴⁹ CIA World Factbook, URL: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/>, accesat la 10 septembrie 2018.

⁵⁰ CIA World Factbook, URL: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/kv.html>, accesat la 10 septembrie 2018.

⁵¹ Ibidem.

Provincia separatistă Kosovo și Bosnia și Herțegovina sunt cazuri ilustrative. În urma acordului de la Dayton (1995), care include și constituția BiH, aceasta funcționează ca federație, fiind alcătuită din Federația Bosnia-Herțegovina (locuită preponderent de croați și bosniaci musulmani), Republica Srpska (sârbi ortodocși), la care se adaugă districtul Brčko. Constituția BiH (anexa 4/Acordul de la Dayton) permite reprezentanților comunităților etnice constituente să își blocheze reciproc inițiativele care ar permite dezvoltare și progrese pe direcția integrării euroatlantice. „Problema Bosniei constă în aceea că nici cetățenii și nici liderii nu sunt de acord cu actuala ordine constituțională – dar viziunile lor asupra soluționării acesteia merg în direcții opuse”⁵². Prin urmare, se crează premisa menținerii instabilității politice sau, mai degrabă, a unei „paralizii” în plan politic, care împiedică instituțiile centrale să funcționeze firesc, ceea ce se refrânge și în situația economică sau socială a țării.

Kosovo și-a declarat independența față de Serbia în 2008, invocând dreptul de autodeterminare al popoarelor. Locuită în majoritate de albanezi musulmani, parcursul provinciei în raport cu Serbia poate fi analizat și din perspectiva greutății pe care capacitatea și posibilitatea de a integra comunitățile etnice o are asupra stabilității și securității unui actor. Mai departe, chiar și în starea actuală *de facto* a Kosovo, minoritatea sârbă rămasă pe teritoriul provinciei este concentrată în partea de nord a acesteia, ceea ce constituie fundamentul nu doar al solicitărilor de realipire la Serbia, de dobândire a unui nivel mai mare de autonomie în raport cu autoritățile de la Priștina, ci și a unei lungi serii de ciocniri violente cu etnicii albanezi. Este, de asemenea, ilustrativ pentru dificultatea de a ajunge la o conciliere între aceste comunități etnice și faptul că cele mai recente negocieri între Priștina și Belgrad privind normalizarea relațiilor dintre ele au inclus propunerea de a adopta varianta unui schimb de teritorii – Serbiei i s-ar permite să păstreze partea de nord a Kosovo, locuită majoritar de către sârbi, iar Kosovo ar primi

---

⁵² Marko Prelec, „New Balkan Turbulence Challenges Europe”, International Crisis Group, 27 April 2017, URL: <https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/balkans/macedonia/new-balkan-turbulence-challenges-europe>, accesat la 10 august 2018.

Valea Presevo, din sudul Serbiei, locuită majoritar de albanezi, propunere refuzată de kosovari.

În contextul noilor evoluții în planul relațiilor tensionate dintre Federația Rusă și actorii euroatlantici, stabilitatea sau instabilitatea Balcanilor de Vest devine o miză importantă. Evoluția într-o direcție pozitivă echivalează cu menținerea influenței occidentale și cu creșterea securității euroatlantice, așa cum o evoluție în sens negativ consolidează terenul pentru sporirea influenței ruse, oferă pârghii pentru destabilizare, similar situației din estul Europei. De reținut, în acest context, este remarca lui M. Voicu referitoare la faptul că Rusia nu creează noi tensiuni în societățile unde urmărește să își extindă și consolideze influența, ci le valorifică și le amplifică pe cele existente⁵³. Or, din acest punct de vedere, regiunea care face obiectul prezentei analize poate constitui un teren propice pentru o astfel de abordare.

2.2. Serbia și Kosovo

După alegerile prezidențiale din aprilie 2017, câștigate lejer de fostul premier sârb Alexandr Vucic, scena politică internă a Serbiei pare a fi relativ stabilă. Totuși, numirea în funcția de prim-ministru a Anei Brnabic⁵⁴, crează premisele pentru creșterea autoritarismului în Serbia⁵⁵, prin concentrarea puterii la nivelul președintelui. Mai mult, în urma alegerilor parlamentare din aprilie 2018, majoritatea voturilor a fost câștigată de către Partidul Progresiv Sârb, al cărui fondator a fost însuși A. Vucic. Trecutul ultra-naționalist al președintelui ales, alături de faptul că acesta deține într-o măsură considerabilă un control ferm asupra centrelor de putere politică și economică din țară (ca premier), precum și că acesta a valorificat în timpul campaniei prezidențiale ideea naționalistă au constituit motive pentru estimarea că Belgradul se îndreaptă spre un

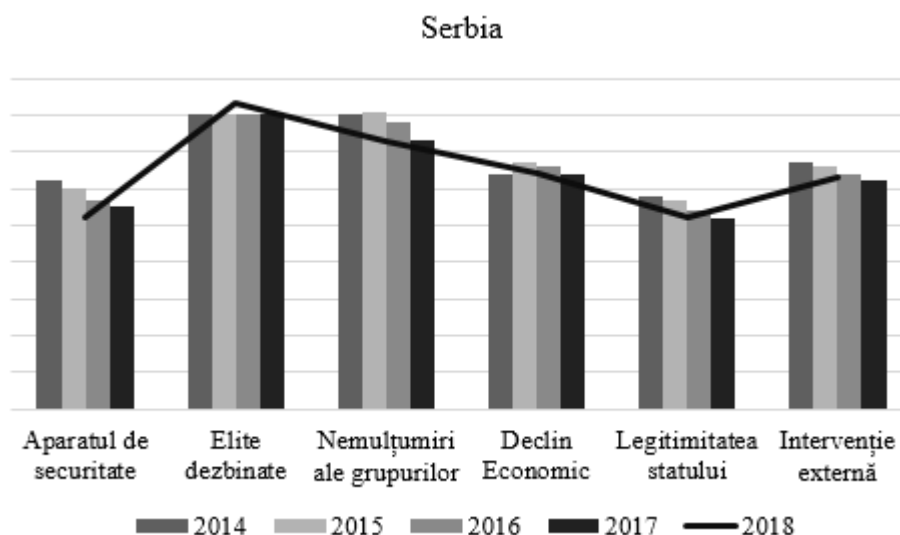
---

⁵³ Marian Voicu, *Matrioșka minicinoșilor. Fake news, manipulare, populism*, Editura Humanitas, 2018, p. 69.

⁵⁴ Politician independent, Ana Brnabic nu beneficiază de sprijin parlamentar, având, prin urmare, nevoie de sprijinul președintelui, ceea ce face posibil ca aceasta să demonstreze sprijin loial față de opțiunile lui A. Vucic. Mai mult, experiența politică a A. Brnabic a început abia în 2016. Cf. ***, Serbia Country Report, The Economist Intelligence Unit, 23 August 2018, p. 2.

⁵⁵ Cf. Jane's Sentinel Security Assessment – The Balkans, 4 June 2018.

dezvoltarea unui regim autoritar, similar celui promovat de Putin sau de Viktor Orbán. Acesta constituie și unul dintre principalele motive care justifică scăderea înregistrată de Serbia în Barometrul Democrațiilor la nivelul anului 2017 (figura nr. 3)

Figura nr. 4: Evoluția scorurilor înregistrate de Serbia în Indexul statelor fragile în perioada 2014-2018⁵⁶.

În ceea ce privește nivelul de risc politic atribuit Serbiei, o semnificație aparte o are faptul că politica externă și de securitate a acesteia este încă raportată complet la soluționarea problemei Kosovo. Acesta este și motivul pentru care, în cadrul Indexului statelor fragile, Belgrad înregistrează scoruri mari pentru indicatorii referitori la gradul de dezbinare a elitelor și la nemulțumirile de grup (figura nr. 4).

Politica externă a Serbiei se caracterizează prin încercarea de a menține o dublă orientare, aceasta având atât componente pro-occidentale, cât și pro-ruse. Problema independenței provinciei autonome Kosovo rămâne una centrală în acest sens. Strategia de securitate națională a Serbiei (2009) menționa că principala amenințare la adresa securității statului este „încercarea de secesiune a teritoriului Provinciei Autonome a Kosovo și Metojiei”⁵⁷. Kosovo și-a declarat unilateral independența în februarie 2008, fiind recunoscut ca stat independent de o mare parte a comunității internaționale, în special în regiunea

⁵⁶ Sursa: Fragile States Index presented by The Fund for Peace, URL: <http://fundforpeace.org/fsi/country-data/>, accesat la 12 August 2018.

⁵⁷ Ibidem, p. 8.

euroatlantică (cu excepția Ciprului, Greciei, României, Slovaciei și Spaniei). O altă excepție notabilă o face Rusia, membru permanent al Consiliului de Securitate ONU, ceea ce a împiedicat primirea Kosovo în această organizație.

Deși Belgrad își menține poziția în ceea ce privește statutul Kosovo, refuzând să îl recunoască ca stat separat, acceptă autoritatea legală a instituțiilor kosovare asupra întregului teritoriu, inclusiv asupra regiunii de nord, locuită majoritar de sârbi. Kosovo, în schimb, a acceptat un anumit grad de descentralizare și autonomie a comunității majoritar sârbe din nord și oferă acestora competențe extinse în plan socio-economic.

Atacurile NATO asupra Serbiei în 1999, implicarea directă în menținerea securității și stabilității provinciei Kosovo după finalul conflictului, sprijinul oferit de o mare parte a Alianților independenței acesteia a făcut ca o eventuală aderare a Serbiei la NATO să beneficieze doar de un nivel redus al sprijinului din partea populației, precum și din cea a mediului politic. Cu puțin timp înainte ca provincia Kosovo să își declare independența, parlamentul de la Belgrad a adoptat statutul de neutralitate a țării, marcând astfel începutul unei abordări a politicii externe pe principiul neimplicării în conflicte armate și nici în alianțe politico-militare. Totodată, declarația prin care Serbia îmbrățișa neutralitatea militară menționa și faptul că aceasta nu exclude posibilitatea ca Belgrad să coopereze cu alte state în virtutea intereselor de securitate și apărare națională⁵⁸. Sunt create astfel premisele pentru dezvoltarea cooperării deopotrivă cu actori euroatlantici, dar și cu Federația Rusă.

În 2006, Serbia devine membră a Parteneriatului pentru Pace iar, în 2014, reușește să finalizeze negocierile pentru Planul Individual de Acțiuni al Parteneriatului (*Individual Partnership Action Plan – IPAP*)⁵⁹, definit drept cadru pentru consolidarea cooperării cu NATO, fără a aspira însă la statutul de stat membru al Alianței.

---

⁵⁸ Filip Ejodus, „Serbia’s Military Neutrality: Origins, effects and challenges”, în *Croatian International Relations Review*, Vol. 20, No. 71, 2014, p. 50.

⁵⁹ Individual Partnership Action Plan (IPAP). The Republic of Serbia and the North-Atlantic Treaty Organization (NATO), Belgrade, December 2014, URL: <http://www.voa.mod.gov.rs/documents/national-security-strategy-of-the-republic-of-serbia.pdf>, accesat la 9 iulie 2018.

În paralel, obiectivul integrării europene a constituit un stimul atât pentru cooperarea cu statele europene în planul securității și apărării, cât și pentru deschiderea către negociere a Belgradului în problema Kosovo. Prin urmare, în ceea ce privește cooperarea în plan militar, viziunea strategică exprimată în textul Strategiei Naționale de Securitate a Serbiei (2009)⁶⁰ acordă un spațiu considerabil Politicii de Securitate și Apărare Comune a UE (PSAC), fapt concretizat în participarea Serbiei la misiuni PSAC. În 2018, *Military Balance* menționa participarea Serbiei cu trupe în misiunile PSAC din Republica Centrafricană (7), Mali (3) și Somalia (6)⁶¹.

Neutralitatea militară nu a exclus nici cooperarea și consolidarea relațiilor militare cu Federația Rusă: „în sfera politicii externe, anunțarea neutralității militare (...) era menită să fie un mesaj de prietenie către Moscova, din partea căreia Belgradul aștepta sprijin în lupta legală și diplomatică de a-și menține suveranitatea virtuală asupra Kosovo”⁶².

În 2012, este creat Centrul umanitar ruso-sârb, la Niș, definit ca organizație nonguvernamentală menită să acorde sprijin în situații de dezastre naturale sau antropice. În dotarea Centrului erau incluse capacități de acțiune la incendii, deminare, precum și aeronave non-militare de proveniență rusească. Solicitarea ca personalul rusesc de la Niș să beneficieze de imunitate diplomatică a ridicat suspiciuni că Centrul umanitar ar putea fi utilizat ca bază a Rusiei pentru spionaj, ca instrument de consolidare a influenței rusești în zonă⁶³ sau chiar ca bază pentru o viitoare militarizare a regiunii. Ulterior, în cursul anului 2013, Serbia a devenit observator în cadrul Organizației Tratatului pentru Securitate Colectivă (CSTO), statut nefiresc pentru un stat care aspiră la integrare

---

⁶⁰ National Security Strategy of the Republic of Serbia, Belgrad, 2009, p. 26, URL: <http://www.voa.mod.gov.rs/documents/national-security-strategy-of-the-republic-of-serbia.pdf>, accesat la 10 iulie 2018.

⁶¹ ***, *Military Balance 2018. The Annual Assessment of Global Military Capabilities and Defence Economics*, The International Institute for Strategic studies, Routledge Taylor and Francis Group, 2018, p. 144.

⁶² Filip Ejodus, op. cit., p. 51.

⁶³ ***, „Russian Spy Centre in Nis?”, *The Economist Intelligence Unit*, 21 November 2014, URL: <http://country.eiu.com/article.aspx?articleid=1152511099&Country=Serbia&topic=Politics&subtopic=Forecast&subsubtopic=International+relations&u=1&pid=1097043293&oid=1097043293&uid=1>, accesat la 10 iunie 2018.

europăeană. Președinții celor două părți au semnat o Declarație privind Parteneriatul strategic (noiembrie 2013) și un acord tehnic militar (2014). De asemenea, din 2014, Serbia, Federația Rusă și Belarus organizează anual exerciții militare care, din 2016, se desfășoară sub numele *Slavic Brotherhood*. Notabile sunt și donațiile Moscovei către Belgrad în termeni de capabilități militare de proveniență rusească⁶⁴.

O altă dimensiune importantă a relației ruso-sârbe este ancorată în plan energetic. Compania rusească Gazpromneft controlează NIS, compania sârbă de petrol și gaz natural, încă din 2008. Dincolo de dependența majoră a Serbiei de hidrocarburile rusești, statul ocupa un loc central și în contextul proiectului South Stream, care urma să constituie una dintre rutele alternative de transport a gazului rusesc către Europa ocolind Ucraina.

Chiar și în contextul evenimentelor din Ucraina, știut fiind că integrarea în UE este unul dintre principalele interese ale Serbiei, Belgrad a anunțat că nu va lansa sancțiuni împotriva acțiunilor din 2014 ale Kremlinului în ceea ce privește Crimeea. Justificarea dată de vice prim-ministrul de la Belgrad a fost că Serbia nu va impune sancțiuni împotriva Rusiei, în virtutea principiului reciprocității, pentru că Rusia nu a făcut niciodată acest lucru și, prin urmare, nu ar fi nici moral și nici conform intereselor Serbiei⁶⁵.

Așadar, relația dintre Serbia și Federația Rusă se conturează a fi una solidă, în special pe dimensiunile energetică și militară. Strategia de securitate națională a Serbiei (2009) menționează că relațiile cu Federația Rusă sunt consolidate în contextul integrării în UE și al consolidării poziției regionale, ceea ce va „crea cadrul pentru o nouă dimensiune a

---

⁶⁴ Military Balance 2018 menționa că în cursul anului 2017 Serbia a primit prin donație de la Rusia șase aeronave de luptă MIG-29 dezmembrate și, în baza acordului tehnic militar dintre cele două, ar urma să primească o donație de tancuri T-72 și vehicule de recunoaștere BRDM-2. De asemenea, publicația face referire și la dorința Belgradului de a achiziționa sisteme S-300, pentru consolidarea apărării aeriene. Cf. ***, Military Balance 2018, p. 143. Ulterior, în cursul anului 2018, Jane's Defence Weekly publica date despre o donație a Rusiei de 2 milioane de euro pentru instrucția piloților sârbi de MIG-29 (26 februarie 2018) și o alta de două aeronave de transport An-26 (21 martie 2018).

⁶⁵ ***, „Belgrade-Priština Relations 'Far from Being Normalized'”, în *B92 News* 6 May 2014, URL: http://www.b92.net/eng/news/politics.php?yyyy=2014&mm=05&dd=06&nav_id=90215, accesat la 12 octombrie 2018.

relațiilor speciale dintre Serbia și Federația Rusă”⁶⁶. Mențiunea reflectă cu acuratețe parcursul politicii externe conduse de la Belgrad și anume acela de oscilare între orientarea pro-occidentală și cea pro-rusă.

În 2013, cu medierea UE, a fost semnat *Acordul de la Bruxelles* între partea sârbă și cea kosovară. Acordul care presupune angajamentul de a normaliza relațiile dintre părți au permis Serbiei să facă progrese în direcția integrării europene. Cel mai recent raport al Comisiei Europene privind extinderea scoate în evidență, dincolo de progresele înregistrate de Serbia în îndeplinirea condițiilor pentru a deveni stat membru al UE, faptul că aceasta trebuie să accelereze și să aprofundeze eforturile privind normalizarea relațiilor cu Priștina, dar și existența anumitor abuzuri în planul libertății de exprimare⁶⁷.

În prezent, acordul se află în curs de implementare, fapt ce a permis Priștinei redeschiderea negocierilor pentru Acordul de Stabilizare și Asociere cu UE (iunie 2013), iar Belgradului demararea oficială a negocierilor de aderare la UE (în cadrul primei conferințe interguvernamentale din ianuarie 2014).

Una dintre cele mai recente inițiative de atingere a unui compromis între cele două a constat în propunerea președintelui sârb, care presupune un schimb de teritorii între Serbia și Kosovo. Însă, în propunerea lui A. Vucic, sunt prezente și solicitarea unei autonomii extinse pentru enclavele sârbe din Kosovo, protecție a mănăstirilor ortodoxe, precum și compensații financiare pentru pierderea unor proprietăți, inclusiv cele industriale și facilități energetice⁶⁸. Mai mult, propunerea președintelui sârb nu a fost doar respinsă de partea kosovară, ci a fost urmată și de o serie de decizii luate în forurile decizionale de la Priștina care

---

⁶⁶ National Security Strategy of the Republic of Serbia, Belgrad, 2009, p. 21, URL: <http://www.voa.mod.gov.rs/documents/national-security-strategy-of-the-republic-of-serbia.pdf>, accesat la 10 iulie 2018.

⁶⁷ Serbia 2018 Report accompanying the document Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee of the Regions. 2018 Communication on EU Enlargement Policy, Strasbourg, 17 April 2018, pp. 51-52, pp. 62-63, URL: <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20180417-serbia-report.pdf>, accesat la 10 August 2018.

⁶⁸ ***, „Președintele Serbiei sugerează o variantă de compromis cu Kosovo”, în *Hotnews*, 9 August 2018, URL: <https://www.hotnews.ro/stiri-international-22629742-pre-edintele-serbiei-sugereaz-variant-compromis-kosovo.htm>, accesat la 10 august 2018.

semnalizează menținerea tensiunilor dintre cele două părți la cote semnificative. Spre finele anului 2018, o serie de evoluții au ridicat semnale de alarmă cu privire la evoluția stabilității regionale – decizia Kosovo de a aplica taxe de import asupra produselor provenite din Serbia și Bosnia și Herțegovina de 100%, ca răspuns la eforturile Belgradului de a împiedica aderarea entității separatiste la organizații internaționale, precum și decizia forului legislativ de la Priștina de a transforma Forțele de Securitate din Kosovo în armată națională (noiembrie 2018). Reacția dură a premierului sârb în acest context, care a sugerat inclusiv posibilitatea unei reacții de tip militar din partea Belgradului nu implică doar tergiversări suplimentare în procesul de normalizare a relațiilor dintre cei doi actori și în cel integrare europeană a acestora, ci constituie și un moment de escaladare a tensiunilor dintre cei doi actori vest-balkanici, care pune în pericol stabilitatea regională.

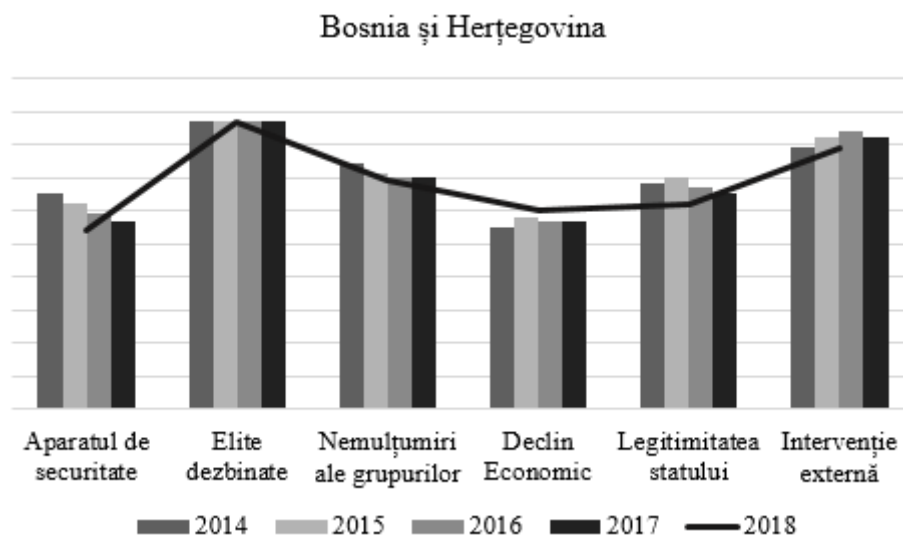
Raporturile dintre Serbia și Kosovo se mențin ca sursă de tensiune și destabilizare regională, iar implicarea directă a actorilor euroatlantici și a Federației Ruse în menținerea stabilității regionale sau în parteneriate strategice face posibilă exportarea destabilizării la nivelul întregii Europe. Aceasta cu atât mai mult cu cât, în opinia noastră, soluționarea diferendului dintre cele două entități este puțin probabilă într-un orizont de timp apropiat.

2.3. Bosnia și Herțegovina

De departe, cel mai notabil caz de stagnare sau chiar involuție este Bosnia și Herțegovina. Stat candidat la NATO și potențial candidat la UE, BiH este prinsă în dispute constituționale și etnice, fiind caracterizată de guvernare nefuncțională și stagnare economică. BiH constituie una dintre cele mai notabile surse potențiale de destabilizare din regiune, pe fondul unei instabilități și disfuncționalități economice și politice, al frustrărilor din ce în ce mai mari ale populației, al naționalismului, precum și al temerilor legate de terorism. Nu mai puțin important, la toate acestea, se adaugă și tendința separatistă a Republicii Srpska.

O analiză a indicatorilor care stau la baza clasamentului statelor fragile, ne indică, per ansamblu, o accentuare a nivelului de instabilitate

și a riscului politic pentru acest stat. Deși, după 2016, când BiH a reușit să formeze un nou guvern la 16 luni de la alegerile generale din 2014, punctajul obținut pentru indicatorul „legitimitatea statului” reflectă o scădere a gradului de risc, indicatorul „elite dezbinat” a rămas constant la cote înalte de-a lungul anilor (Figura nr. 5).

Figura nr. 5: Evoluția scorurilor înregistrate de Bosnia și Herțegovina în Indexul statelor fragile în perioada 2014-2018⁶⁹

Aceeași analiză indică și o creștere a instabilității economice în 2018, prin comparație cu anii trecuți. Deși rata reală a șomajului este mai scăzută decât datele oficiale, dat fiind că mulți cetățeni bosniaci lucrează în economia „gri”, conform estimărilor⁷⁰, în 2017, BiH avea o rată a șomajului de 20,5% iar, în 2016, de 25,4%.

Bosnia și Herțegovina (BiH) reprezintă unul dintre actorii vest-balkanici cu cel mai ridicat nivel de fragilitate în plan politic. Declararea independenței față de Iugoslavia (1992) a fost urmată de un război cumplit între cele trei comunități etnice care locuiesc pe teritoriul acestui stat, a cărui amintire trenează în memoria tuturor comunităților etnice din

⁶⁹ Sursa: Fragile States Index presented by The Fund for Peace, URL: <http://fundforpeace.org/fsi/country-data/>, accesat la 12 August 2018.

⁷⁰ CIA World Factbook, URL: <https://www.cia.gov/library/publications/the-world-factbook/geos/bk.html>, accesat la 12 septembrie 2018.

BiH. Acordul de la Dayton⁷¹ (1995) a pus capăt confruntărilor, însă a consfințit și crearea unui stat de tip federal alcătuit din două entități politice: Federația Bosnia-Herțegovina (locuită preponderent de croați și bosniaci musulmani) și Republica Srpska (locuită preponderent de sârbi ortodocși), reunind astfel cele trei comunități angrenate în războiul din 1992-1995 în cadrul aceleiași formațiuni statale. Fiecare dintre acele două entități care alcătuiesc BiH are un grad considerabil de autonomie, acestea putând lua decizii în toate domeniile care nu intră sub jurisdicția autorităților centrale⁷². Sistemul tripartit de guvernare post-Dayton, dificultățile de atingere a consensului între cei trei președinți ai statului⁷³, precum și tendințele separatiste ale Republicii Srpska au constituit cauze ale ritmului lent al implementării reformelor implicate procesului de integrare europeană.

Raportul de țară al Freedom House (2018) începea prin a rezuma situația BiH astfel: „timp de ani de zile, guvernarea națională în BiH a fost împiedicată de conflicte între politicieni care au așezat interesele personale mai presus decât guvernarea în numele binelui public”⁷⁴. În perioada recentă, viața politică internă a BiH este marcată de reformarea sistemului electoral înainte de alegerile din octombrie 2018, astfel încât să permită tuturor cetățenilor să candideze la alegerile prezidențiale și în legislativul statului, conform recomandărilor făcute de Curtea Europeană a Drepturilor Omului⁷⁵.

---

⁷¹ The General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina initialled in Dayton on 21 November 1995, URL: <https://www.osce.org/bih/126173?download=true>, accesat la 19 iulie 2018.

⁷² Pentru detalii privind sistemul de guvernare al Bosniei și Herțegovinei, a se vedea Cristina Bogzeanu, „Bosnia-Herțegovina – impas politic și securitate. Repercusiuni asupra relației cu Uniunea Europeană”, în *Impact Strategic*, nr. 3 [36]/2010, pp. 50-63.

⁷³ Commission Staff Working document. Bosnia and Herzegovina report 2018 accompanying the document Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions, Strasbourg, 17 April 2018, URL: <https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/20180417-bosnia-and-herzegovina-report.pdf>, accesat la 10 iunie 2018.

⁷⁴ Dino Jahić, *Nations in transit 2018. Bosnia and Herzegovina. Country Profile*, The Freedom House, URL: <https://freedomhouse.org/report/nations-transit/2018/bosnia-and-herzegovina>, accesat la 11 iulie 2018.

⁷⁵ Ibidem.

Mai mult, președintele Republicii Srpska, M. Dodik, a militat constant pentru separarea R. Srpska, cooperarea cu autoritățile centrale fiind una extrem de slabă. În ianuarie 2017, M. Dodik a fost sancționat de SUA pentru a fi împiedicat implementarea Acordului de la Dayton, prin organizarea referendumului privind ziua națională a Republicii Srpska (fapt sancționat pe scară largă la nivel internațional, inclusiv de Serbia, dar nu și de Federația Rusă, care și-a manifestat sprijinul⁷⁶). Cu toate acestea, liderul Republicii Srpska a anunțat că va elabora o nouă constituție în cursul anului 2018, iar, în ianuarie 2017, a organizat o paradă militară cu ocazia „zilei naționale a Republicii Srpska”. În octombrie 2017, forul parlamentar al Republicii Srpska a adoptat o declarație de neutralitate militară, cu referire specială la alianțele militare, construind astfel un nou obstacol care blochează drumul BiH către aderarea la NATO. Aspirația separatistă a Republicii Srpska contribuie la menținerea BiH departe de dezideratul integrării în structurile euroatlantice, prin prezervarea unei instabilități generale, dar și prin împiedicarea implementării reformelor necesare în această direcție. Alegerea lui M. Dodik în triada prezidențială a BiH, ca reprezentant al sârbilor, la începutul lunii octombrie 2018 poate contribui la o accentuare a instabilității statului, precum și o consolidare a relațiilor cu Federația Rusă. Spre exemplu, după alegerea ca membru al președinției tripartite a BiH, M. Dodik și-a făcut publică intenția de a lansa o inițiativă prin care Sarajevo să recunoască Crimeea ca parte integrantă a Rusiei. Mai mult, orientarea lui puternic naționalistă ar putea conduce la adâncirea disensiunilor dintre reprezentanții celor trei comunități etnice majore și, implicit, la accentuarea instabilității autorităților centrale.

În ciuda ritmului lent de atingere a standardelor necesare integrării europene, BiH a înregistrat o serie de progrese, ceea ce a făcut posibil ca, în 2015, să intre în vigoare Acordul de Stabilizare și Asociere; în 2016, BiH a depus o solicitare pentru acordarea statutului de stat membru. Stat candidat la NATO, BiH a adoptat un plan de dezvoltare și modernizare a

---

⁷⁶ Guy Delauney, „Bosnian Serb referendum challenges peace terms”, în *BBC News*, 24 September 2016, URL: <https://www.bbc.com/news/world-europe-37453147>, accesat la 25 septembrie 2018.

apărării (2017), însă unul dintre principalele obstacole pe care Sarajevo le întâmpină în procesul de aderare la NATO este legat de problema proprietății asupra infrastructurii de apărare.

În ceea ce privește relațiile cu Federația Rusă, notabil în acest caz este faptul că Moscova nu a investit în relațiile cu guvernul central de la Sarajevo, ci cu Republica Srpska, componentă a Bosniei și Herțegovinei, locuită preponderent de sârbi, care aspiră la separarea de statul federal în care este inclusă și la unirea cu Serbia, fundamentul etnic și religios fiind frecvent invocat. Un raport recent al unui think-tank din SUA atrăgea atenția asupra faptului că relațiile dintre Rusia și Republica Srpska se dezvoltă în direcția unor măsuri din ce în ce mai vizibile pentru militarizarea forțelor de poliție ale Republicii Srpska: achiziționarea de echipamente militare, care depășesc amploarea misiunilor forțelor de poliție ale Republicii Srpska⁷⁷.

Prin provocările inerente aduse de istoricul său, de profilul său economic, etnic și sistemul de guvernare, BiH constituie o altă sursă de instabilitate regională, ale cărei vulnerabilități structurale pot fi valorificate în scopul extinderii instabilității în plan european. O posibilă soluție pentru a crește reziliența Sarajevo în actualul context european de securitate, marcat de forme hibride ale conflictului, ar fi legată de dezvoltarea unei bune guvernări, însă, parametrii în care BiH își definește locul în barometrele privind corupția, democrația, nivelul de risc politic reflectă probabilitatea redusă ca acest lucru să se întâmple într-un orizont de timp apropiat sau mediu.

---

⁷⁷ Reuf Bajrović, Richard Kraemer, Emir Suljagić, *Bosnia on the Chopping Block: The Potential for Violence and Steps to Prevent it*, Foreign Policy Research Institute, Philadelphia, 2018, URL: <https://www.fpri.org/article/2018/03/bosnia-russian-chopping-block-potential-violence-steps-prevent/>, accesat la 30 iulie 2018. Datele prezente în raport pot fi identificate și în surse mass-media precum: Julian Borger, „Arms shipment to Bosnian Serbs stokes EU fears”, în *The Guardian*, 13 February 2018, URL: <https://www.theguardian.com/world/2018/feb/13/bosnian-serb-police-arms-purchase-stokes-eu-fears>; „Russian trained mercenaries back Bosnia’s Serbs separatists”, în *The Guardian*, 12 January 2018, URL: <https://www.theguardian.com/world/2018/feb/13/bosnian-serb-police-arms-purchase-stokes-eu-fears>; Maja Zuvela, „Bosnian Serbs celebrate divisive national holiday, defying court”, în *Reuters*, 9 January 2017, URL: <https://www.reuters.com/article/us-bosnia-serbs-holiday/bosnian-serbs-celebrate-divisive-national-holiday-defying-top-court-idUSKBN14T1T9>, accesate la 25 februarie 2018.

2.4. Macedonia

Negocierile de aderare la NATO și UE ale Fostei Republici Iugoslave a Macedoniei (FYROM)⁷⁸ au fost mult timp amânate din cauza disputei cu Grecia în ceea ce privește numele statului condus de la Skopje, pe de o parte, și, de cealaltă, din cauza derapajelor democratice.

Macedonia s-a confruntat timp de mai bine de doi ani cu una dintre cele mai serioase crize politice de după 2001. Un raport al Comisiei europene privind evoluțiile politice din Macedonia făcea referire, în 2016, la continuarea celei mai grave crize politice din 2001, la existența provocărilor constante la adresa democrației și a statului de drept din cauza fenomenului de „stat capturat” care afectează funcționarea instituțiilor democratice⁷⁹. Situația prezentată în 2018 descrie o stare îmbunătățită: depășirea crizei politice, măsuri pentru remedierea fenomenului de „stat capturat”, consolidarea democrației și statului de drept⁸⁰, fapt vizibil și din evoluția indicatorilor în Indexul statelor fragile (Figura nr. 6).

Caracterizată de același grad mare de dezvoltare a corupției, de instituții de stat slabe și de tensiuni inter-etnice, Skopje este supusă unui risc moderat de destabilizare politică⁸¹.

La summitul NATO de la București (2008), Macedoniei i s-a promis aderarea la Alianță, după rezolvarea disputei cu Atena privind numele statului. În iunie 2018, Skopje și Atena au încheiat un acord prin care ambele părți agreează denumirea „Republica Macedonia de Nord”.

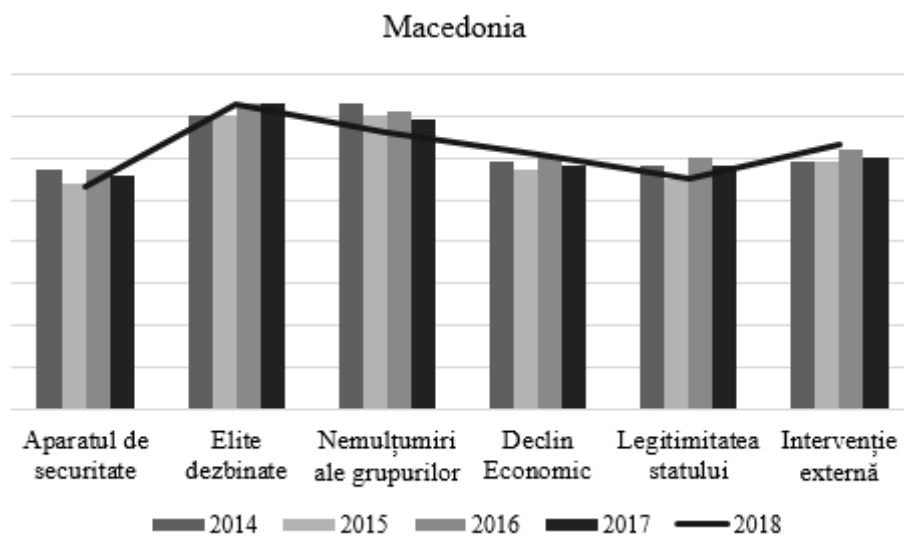
⁷⁸ Numele cu care statul macedonean a fost acceptat în cadrul ONU, în contextul în care Grecia se opunea utilizării denumirii de Macedonia, motivând că aceasta ar implica pretenții teritoriale asupra părții de nord a statului elen.

⁷⁹ Commission Working Staff Document accompanying the document Communication from the Commission to the European Parliament, the Council, the European Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. 2016 Communication on EU Enlargement Policy, 9 November 2016, p. 4, URL: https://ec.europa.eu/neighbourhood-enlargement/sites/near/files/pdf/key_documents/2016/20161109_report_the_former_yugoslav_republic_of_macedonia.pdf, accesat la 10 mai 2018.

⁸⁰ European Commission - Fact Sheet, Key findings of the 2018 Report on the former Yugoslav Republic of Macedonia
Brussels, 17 April 2018, URL: http://europa.eu/rapid/press-release_MEMO-18-3405_en.htm, accesat la 10 mai 2018.

⁸¹ Jane's Sentinel Security Assessment - The Balkans, 22 June 2018, accesat la 22 iunie 2018.

Disputa privind numele statului condus de la Skopje a constituit principala cauză a blocării aderării Macedoniei la NATO și UE, Grecia fiind stat membru în ambele organizații.

Figura nr. 6: Evoluția scorurilor înregistrate de FYROM în Indexul statelor fragile în perioada 2014-2018⁸²

La 30 septembrie a fost organizat un referendum în Macedonia pentru validarea acordului din iunie 2018. Cu o prezență la vot de 36,89%, macedonenii au răspuns cu „da” în proporție de 91,46% și cu „nu” în proporție de 5,66% la întrebarea „Sunteți de acord cu aderarea la NATO și UE prin acceptarea Acordului dintre Macedonia și Grecia?”⁸³. Acesta a constituit și contextul în care a avut loc și o tensionare a relațiilor diplomatice greco-ruse, partea greacă invocând încercări ale Rusiei de subminare a acordului⁸⁴. În plus, intenția de a împiedica aderarea

⁸² Sursa: Fragile States Index presented by The Fund for Peace, URL: <http://fundforpeace.org/fsi/country-data/>, accesat la 12 August 2018.

⁸³ Până la momentul redactării prezentei lucrări procedura schimbării numelui statului macedonean nu a fost finalizată, acordul urmând să fie supus aprobării forurilor legislative de la Skopje și Atena.

⁸⁴ V.M., „Grecia critică Rusia pentru încercarea de a submina acordul cu Macedonia”, în *Hotnews*, 23 iulie 2018, URL: <https://www.hotnews.ro/stiri-international-22582102-grecia-critic-rusia-pentru-ncercarea-submina-acordul-macedonia.htm>, accesat la 23 iulie 2018; R.M., „Grecia: Ingerință a Rusiei în dosarul Macedonean, Atena va lua "măsuri pentru a garanta interesul național" / Kathimerini anunță expulzarea a doi diplomați ruși”, în *Hotnews*, 11 iulie 2018, URL: <https://www.hotnews.ro/stiri-international-22561552-grecia-ingerin-rusiei-dosarul-macedonean-atenalua-suri-pentru-garanta-interesul-ional-kathimerini-anun-expulzarea-doi-diploma.htm>, accesat la 11 iulie 2018; I.B., „Presa greacă: Jocul de influență al Rusiei în zona Balcanilor”, în

Macedoniei la structurile euroatlantice se reflectă și în poziția oficială formulată de Moscova: „Absorbția Macedoniei în NATO prin forță doar confirmă că politica ușilor deschise a devenit un scop în sine și un instrument de a dobândi control asupra unui teritoriu geopolitic”⁸⁵.

Dincolo de necesitatea continuării reformelor pentru atingerea criteriilor de aderare (sistemul judiciar, corupție, criminalitate organizată), demararea negocierilor de aderare cu Skopje a fost însă amânată la nivelul UE, până în iunie 2019, decizia fiind motivată de capitalele europene fie prin necesitatea ca UE să traverseze procesul de reformă internă înaintea unei noi extinderi (Franța), fie prin temerile privind migrația (Olanda).

Ulterior acordului din iunie 2018, în cadrul Summitului NATO de la Bruxelles (11-12 iulie 2018), Macedonia a primit oficial invitația de a deveni stat membru al Alianței. Din această perspectivă, parcursul Macedoniei este similar celui cunoscut de Muntenegru. Mai mult, în contextul semnării acordului istoric între Atena și Skopje, presa internațională publică nu doar declarații vădind o atitudine negativă și dezprobatoare din partea autorităților de la Moscova privind progresele Macedoniei către NATO, ci și semnale de alarmă privind tentative de ingerință ale Rusiei în negocierea acordului din iunie 2018⁸⁶.

Hotnews, 17 iulie 2018, URL: <https://www.hotnews.ro/stiri-international-22571351-presa-greac-jocul-influen-rusiei-zona-balcanilor.htm>, accesat la 17 iulie 2018; „Ministrul grec de externe: Grecia, gata să ia măsuri dacă se încalcă principiile suveranității naționale și respectul față de țară”, în *Agerpres*, 22 iulie 2018, URL: <https://www.agerpres.ro/politica-externa/2018/07/22/ministrul-grec-de-externe-grecia-gata-sa-ia-masuri-daca-se-incalca-principiile-suveranitatii-nationale-si-respectul-fata-de-tara--148786>, accesat la 22 iulie 2018.

⁸⁵ Briefing by Foreign Ministry Spokesperson Maria Zakharova, Moscow, July 12, 2018, The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, URL: http://www.mid.ru/en/web/guest/organizacia-po-zapreseniu-himiceskogo-oruzia/-/asset_publisher/km9HkaXMTium/content/id/3293994, accesat la 9 august 2018.

⁸⁶ „Grecia: Ingerință a Rusiei în dosarul Macedonean, Atena va lua "măsuri pentru a garanta interesul național" / Kathimerini anunță expulzarea a doi diplomați ruși”, în *Hotnews*, 11 iulie 2018, URL: <https://www.hotnews.ro/stiri-international-22561552-grecia-ingerin-rusiei-dosarul-macedonean-atenalua-suri-pentru-garanta-interesul-ional-kathimerini-anun-expulzarea-doi-diploma.htm>, accesat la 20 iulie 2018.

2.5. Muntenegru

După ce a fost scena unei încercări de lovitură de stat în cursul anului 2016, Muntenegru s-a alăturat Alianței Nord-Atlantice în postura de stat membru în cursul anului 2017 și este în curs de implementare a reformelor necesare aderării la UE. Cu o populație de 642.550 de locuitori, cu forțe armate de dimensiuni reduse (1.950 de militari activi⁸⁷), sprijinite de o forță paramilitară mai extinsă (10.100), aderarea statului muntegrecan la Alianță are mai degrabă o semnificație politică decât una militară, contribuind la confirmarea politicii ușilor deschise a NATO, dar și la angajamentul Alianței față de stabilitatea și securitatea actorilor din această regiune.

După obținerea independenței față de Belgrad, în 2006, Podgorica a menținut bunele relații cu Federația Rusă, fiind unul dintre statele vest-balkanice al căror profil permiteau valorificarea fundamentului etnic și cultural comun. Aderarea la NATO a atras, așadar, declarații agresive din partea Rusiei. Spre exemplu, atunci când Muntenegru a devenit al 29-lea stat membru al NATO, ministerul de externe al Rusiei declara că aderarea Muntenegrului la Alianță marchează un „curs ostil” adoptat de acest stat și că „partea rusă își rezervă dreptul la reacție pe baza reciprocității”⁸⁸.

Din punct de vedere politic, Muntenegru a atins o relativă stabilitate, depășind criza asociată cu tentativă de lovitură de stat (2016), când prim-ministrul muntegrecan cu orientare pro-europeană a fost subiectul unei încercări de asasinat. De altfel, îmbunătățirea nivelului de stabilitate politică este reflectat și în evoluția scorului obținut pentru indicatorul „legitimitatea statului”, în ciuda cotelor relativ înalte de dezbinare a elitelor și a nemulțumirilor grupurilor (figura nr. 7). Notabile sunt semnalele de alarmă ridicate de presa internațională, dar și în documente oficiale⁸⁹, care indică existența a numeroase legături între

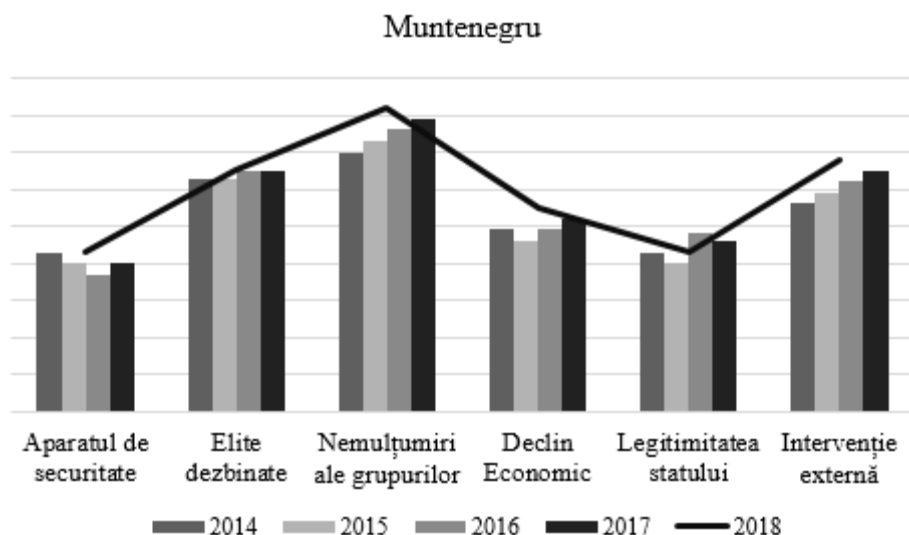
---

⁸⁷ Military Balance 2018, p. 129.

⁸⁸ David Brunnstrom, „Russia threatens retaliation as Montenegro becomes 29th NATO member”, în *Reuters*, 6 June 2017, URL: <https://www.reuters.com/article/us-usa-nato-montenegro/russia-threatens-retaliation-as-montenegro-becomes-29th-nato-member-idUSKBN18W2WS>, accesat la 9 septembrie 2017.

⁸⁹ Spre exemplu, Putin’s Asymmetric Assault on Democracy in Russia and Europe: Implications for US National Security. A Minority Staff Report prepared for the use of the Committee for

acest fapt și o încercare de a favoriza ascensiunea în această funcție a unui oficial pro-rus⁹⁰. Mai mult, ulterior, un raport al autorităților muntenegrene a indicat că evenimentul s-a desfășurat cu implicarea unor „structuri de stat din Rusia”, obiectivul fiind să împiedice aderarea statului la NATO⁹¹.

Figura nr. 7: Evoluția scorurilor înregistrate de Muntenegro în Indexul statelor fragile în perioada 2014-2018⁹²

Per ansamblu, Muntenegro rămâne însă unul dintre cei mai stabili actori vest-balcanici înscriși clar pe calea integrării euroatlantice, deși criza politică din cursul anului 2016 este ilustrativă pentru riscurile aferente regiunii vest-balcanice. Totodată, modul în care momentul de criză din 2016 a fost depășit este ilustrativ pentru greutatea pe care implementarea reformelor necesare integrării euroatlantice poate contribui la dezvoltarea rezilienței în raport cu agresiunile de tip hibrid.

Foreign Relations. United States Senate. 115th Congress, January 2018, URL: <https://www.foreign.senate.gov/imo/media/doc/FinalRR.pdf>, accesat la 12 februarie 2018.

⁹⁰ Pentru detalii, a se vedea: „Montenegro begins trial of alleged pro-Russian coup plotters”, în *Reuters*, 19 iulie 2017, URL: <https://www.reuters.com/article/us-montenegro-election-trial/montenegro-begins-trial-of-alleged-pro-russian-coup-plotters-idUSKBN1A413F>, accesat la 10 iulie 2018.

⁹¹ Larry Diamond, „Russia and the Threat to Liberal Democracy. How Vladimir Putin is making the world safe for autocracy”, în *The Atlantic*, 9 December 2016, URL: <https://www.theatlantic.com/international/archive/2016/12/russia-liberal-democracy/510011/>; Damir Marusic, „Did Moscow Botch a Coup in Montenegro?”, în *The American Interest*, 30 October 2016, URL: <https://www.the-american-interest.com/2016/10/30/did-moscow-botch-a-coup-in-montenegro/>, accesate la 10 iulie 2018

⁹² Sursa: Fragile States Index presented by The Fund for Peace, URL: <http://fundforpeace.org/fsi/country-data/>, accesat la 12 August 2018.

Capitolul 3.

NATO, UE ȘI FEDERAȚIA RUSĂ ÎN BALCANII DE VEST.

INTERESE ȘI ABORDĂRI

3.1. Aspecte generale

După încheierea războaielor ce au dus la disoluția Iugoslaviei, comunitatea euroatlantică, prin NATO și UE, și-a asumat misiunea stabilizării regiunii și de a menține securitatea în acest spațiu. Misiunile militare ale NATO au fost urmate sau completate de misiuni militare și non-militare ale UE, iar perspectiva integrării entităților statale rezultate în aceste foruri a rămas permanent deschisă. Spre deosebire de cazul statelor din vecinătatea estică (incluse în Politica europeană de vecinătate), statele vest-balkanice au făcut obiectul politicii europene de extindere, fiind subliniat astfel angajamentul Bruxelles-ului în această direcție și vădind, în același timp, interesul actorilor europeni față de evoluția securității în acest spațiu.

De la finalizarea războaielor ce au dus la destrămarea Federației Iugoslaviei, UE a devenit principalul partener comercial al statelor vest-balkanice (fluxul comercial pe această direcție dublându-se în ultimii 10 ani). În perioada 2006-2016, exporturile din aceste țări către UE au crescut cu 140%, iar importurile cu 85%. Investițiile străine directe în Balcanii de Vest au venit, în perioada 2007-2015, din UE în proporție de 72,5%, 4,6% din Rusia, 3,7% din Elveția, 2% din Turcia⁹³.

---

⁹³ Infographic. EU and Western Balkans intertwined, 16 May 2018, URL: <https://www.consilium.europa.eu/en/infographics/western-balkans-economy/>, accesat la 10 iunie 2018.

Tabel nr. 1: Relațiile actorilor vest-balcanici cu NATO, UE și Federația Rusă

	Relație cu UE	Relație cu NATO	Relații cu Federația Rusă	Conflict
Albania 	Stat candidat 2014	Stat membru 2009	Poziții opuse privind independența Kosovo	-
Bosnia-Herțegovina	Potențial candidat	MAP 2009	Republica Srpska – relații apropiate cu F. Rusă	Intern. BiH este alcătuită din 2 entități, pe criterii etnice. Republica Srpska (majoritar sârbă) și-a exprimat dorința de secesiune. Sistemul de guvernare tricefal și frecventele disensiuni între viziuni au adus adesea BiH într-o stare de paralizie politică internă.
Croația 	Stat membru 2013	Stat membru 2009	-	Se mențin dispute diplomatice legate de definirea graniței cu BiH, respectiv cu Slovenia.
Macedonia	Stat candidat 2005	MAP 1999	Declarația de prietenie și cooperare (1998)	Disputa cu Grecia privind denumirea statului condus de la Skopje a dus la blocarea începerii negocierilor de aderare la NATO și UE. Un acord a fost obținut abia în cursul anului 2018.
Munte negru 	Stat candidat 2010	Stat membru 2017	-	-
Serbia	Stat candidat 2012	PfP (2006) Neutralitate militară (2007)	Parteneriat strategic. Relații politice, economice și militare strânse.	Kosovo și-a declarat unilateral independența față de Serbia în februarie 2008, act nerecunoscut de Serbia. La mai bine de un deceniu, nu a fost identificată o soluție pentru acest conflict.
Provincia Autonomă Kosovo	Potențial candidat	KFOR	-	

Federația Rusă, de cealaltă parte, a menținut relații strânse cu o serie de state sau entități politice, ancorate, în primul rând, în plan cultural și religios. De altfel, întreaga strategie a Rusiei în Balcanii de Vest pare a fi construită pe axa valorificării sentimentelor pan-slavice și pan-ortodoxe. Principalul aliat este Serbia, cu care are încheiat un parteneriat strategic în plan economic și militar. Însă, relații de cooperare sunt dezvoltate și cu Republica Srpska, parte constituantă a BiH, entitate predominant sârbă, cu tendințe separatiste.

De asemenea, spre deosebire de situația raporturilor dintre Moscova și statele care sunt scena războaielor înghețate din spațiul ex-sovietic, în cazul Balcanilor de Vest, Rusia valorifică mai degrabă instrumente „soft” de promovare a intereselor proprii, pe când în situația statelor din vecinătatea sa vestică, este documentată implicarea militară în sprijinul entităților separatiste.

NATO și UE, de cealaltă parte, au în continuare misiuni militare și civile desfășurate în regiune, menite să asigure nu doar securitatea și stabilitatea actorilor din acest spațiu, ci și să contribuie de dezvoltarea statului de drept, la construcția instituțiilor democratice (Tabelul nr. 1).

3.2. Abordarea NATO și UE: succes, dificultăți și contestări

Raportarea celor două organizații la statele vest-balcanice a păstrat constantă ideea porților deschise către acestea, a disponibilității de aderare atunci când vor fi îndeplinite condițiile necesare. De altfel, obiectivul aderării la NATO și/sau UE a constituit una dintre cele mai notabile forțe ce au impulsionat demararea reformelor interne necesare, care au susținut procesul de construcție a statului și au contribuit la menținerea unui climat de relativă stabilitate și securitate în regiune. Totodată, orizontul larg de timp necesar implementării respectivelor reforme, concomitent cu provocările rezultate din evoluțiile interne ale actorilor din această regiune au dus la situația în care succesul acțiunilor celor două organizații a devenit unul contestabil. Menținerea unor surse de instabilitate (conflicte între actori, curenți în dezvoltarea unor sisteme democratice) a constituit unul dintre principalii factori care au dus la punerea sub semnul întrebării a capacității structurilor euroatlantice de a

stabiliza regiunea pe termen lung. Mai mult, unul dintre aspectele reproșate acțiunii UE în Balcanii de Vest a fost supralicitarea sistemului democratic, prezentarea sistemului de guvernare de tip democratic ca unică opțiune de a asigura pacea, prosperitatea și buna guvernare, fără ca aceasta să fie o concluzie emanată din interiorul societăților și statelor respective⁹⁴.

În plus, raportarea organizațiilor euroatlantice la statele vest-balcanice a suportat și consecințele propriilor evoluții interne sau ale dinamicii mediului internațional și regional de securitate. Spre exemplu, după valul extinderii din 2004, când zece state din centrul și estul continentului au devenit membre ale UE, conceptul „oboseala extinderii” devenea un nou clișeu în analizele de securitate europeană și făcea referire la tergiversarea termenului de aderare a statelor candidate, inclusiv cele din Balcanii de Vest. În ciuda unei încercări de a da un nou impuls procesului de aderare a statelor vest-balcanice, reticența UE față de noi valuri de extindere este încă de actualitate. Ilustrativă în această ordine de idei este amânarea demarării negocierilor de aderare ale Macedoniei după organizarea referendumului din septembrie 2018. De altfel, ideea extinderii este prea puțin compatibilă cu scenariul „Europei cercurilor concentrice” propusă și urmărită de lideri europeni și, chiar și cu amploarea crizei de încredere, coeziune și solidaritate care marchează istoria recentă a Uniunii.

Tot aici rezida una dintre principalele provocări ale acțiunilor actorilor euroatlantici în Balcanii de Vest. Dacă unul dintre avantajele majore ale UE a fost considerat timp îndelungat puterea „soft”, normativă, rezultând din atractivitatea modelului european și din capacitatea de a exporta standarde și valori în plan economic, politic și social, în prezent, UE se confruntă ea însăși cu provocări precum emergența și dezvoltarea curentelor politice extremiste, naționaliste, anti-

---

⁹⁴ Ivan Krastev, „Democracy as self-correction”, *Transatlantic Academy Paper Studies* no. 1/2012 apud Corina Stratulat „Democratization via EU integration: Fragile resilience and resilient fragility”, în: Sabina Lange, Zoran Nechev, Florian Trauner (eds.), *Resilience in Western Balkans*, European Union Institute for Security Studies, Report no. 36, 2017, p. 11, URL: https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/Report_36_Resilience%20in%20the%20Western%20Balkans_0.pdf, accesat la 23 septembrie 2017.

europene, slăbirea statului de drept, disensiuni între capitalele statelor membre. Un fenomen echivalent îl putem regăsi și la nivelul NATO, concretizat în apariția de tensiuni între Alianți pe fondul echitabilității contribuției financiare la NATO, accentuată în contextul politicii externe SUA sub mandatului lui D. Trump.

Totodată, derapajele de la standardele democratice ale anumitor state membre, precum și reacțiile de la Bruxelles (impunerea procedurii de *infringement*) sunt elocvente în această direcție. Spre exemplu, un raport al Freedom House (2017) indica o degradare a democrației pe întreg teritoriul european. Din 29 de state care au făcut obiectul studiului, în 2017, mai mult de jumătate din ele au cunoscut scăderi ale scorurilor primite pentru nivelul de dezvoltare a democrației – a doua cea mai mare scădere înregistrată de la criza economică și financiară mondială⁹⁵. Cu alte cuvinte, însăși UE întâmpină dificultăți în a rezolva probleme cu ajutorul unor „soluții” pe care le promovează și în exterior.

Cauzele acestui fenomen pot fi analizate pe două direcții majore: pe de o parte, limitele Uniunii în a integra o serie notabilă de state și, de cealaltă parte, dificultatea și ritmul lent în care progresele erau obținute în aceste state. Altfel spus, evoluția relațiilor dintre Bruxelles și capitalele statelor vest-balcanice vădea limitele acțiunii externe a UE și, mai ales, a ceea ce era considerat cel mai puternic instrument de promovare a stabilității și securității pe continentul european – politica de extindere. Ulterior, repercusiunile crizei economice și financiare mondiale, criza europeană a migranților (cu efect puternic asupra statelor vest-balcanice prinse pe una dintre principalele rute de intrare a acestora în Europa) se adăugau factorilor care ar fi putut construi o imagine negativă a Uniunii în aceste state.

Mai mult, decizia cetățenilor britanici de a se retrage din cadrul instituțional al UE adâncește seria de provocări structurale și normative aferente procesului de extindere. Mai exact, incertitudinea adusă de Brexit ridică întrebări privind capacitatea UE de a acționa astfel încât să

---

⁹⁵ Nate Schenkan, *Nations in Transit 2017: The false promise of populism*, The Freedom House, 4 April 2017, URL: <https://freedomhouse.org/article/nations-transit-2017-false-promise-populism>, accesat la 5 aprilie 2017.

poată integra noi state membre, dar și asupra capacității sale de a promova valori precum democrația. Toate acestea presupun și riscul erodării capitalului de încredere al instituțiilor euroatlantice.

În aprilie 2018, este dat publicității un document, prezentat drept „strategia UE pentru Balcanii de Vest”. Comunicarea Comisiei europene cu titlul „O perspectivă de extindere credibilă și consolidarea angajamentului UE în Balcanii de Vest”⁹⁶ sugerează că, până în 2025, state din Balcanii de Vest ar putea deveni membre ale UE, Muntenegru și Serbia fiind cele mai avansate în această direcție. Documentul este însoțit de o serie de anexe, după cum urmează:

a) Șase inițiative reprezentative pentru a sprijini transformarea Balcanilor de Vest (consolidarea statului de drept, consolidarea angajamentului în ceea ce privește securitatea și migrația, consolidarea sprijinului pentru dezvoltarea socio-economică, interconectarea în domeniul transportului și energiei, agenda digitală a Balcanilor de Vest, sprijinul reconcilierii și relațiilor de bună vecinătate)⁹⁷.

b) Foaie de parcurs: următoarele posibile etape ale procesului de aderare (perspectiva 2025 pentru Serbia și Muntenegru);

c) Potențialul economic al relațiilor UE cu statele din Balcanii de Vest: beneficiile economice curente și prospective.

În perioada 25 februarie – 1 martie 2018, Președintele Comisiei Europene a efectuat o serie de vizite în țările vest-balcanice, cu scopul de a promova noua strategie pentru Balcani, dar a fost văzută adesea și ca o reacție întârziată a UE în vederea contracarării influenței ruse în regiune.

De asemenea, în ciuda încercării de a da un nou impuls procesului de integrare a statelor vest-balcanice în UE, dezbaterile pe această temă în contextul Consiliului european din iunie 2018 au ilustrat reticența

---

⁹⁶ Communication from the Commission to the European parliament, the Council, the Economic and Social Committee and the Committee of the Regions. A credible enlargement perspective for and enhanced EU engagement with the Western Balkans, Strasbourg, 6 February 2018, URL: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/communication-credible-enlargement-perspective-western-balkans_en.pdf, accesat la 20 aprilie 2018.

⁹⁷ Six New Flagship Initiatives to Support The Transformation of the Western Balkans, URL: https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/six-flagship-initiatives-support-transformation-western-balkans_en.pdf, accesat la 2 aprilie 2018.

Franței, Olandei de a extinde UE în absența unor rezultate concrete în reformele necesare (în special în ceea ce privește corupția)⁹⁸.

Având în vedere experiența crizei ucrainene, măsurile întreprinse de UE pot fi interpretate ca eforturi de a preveni o situație similară în Balcani. Mai mult, analizând lista celor șase inițiative reprezentative, putem remarca puncte care s-au aflat încă de la început pe agenda UE în raport cu statele vest-balcanice (stat de drept, securitate, dezvoltare socio-economică), dar și aspecte a căror importanță s-a accentuat în condițiile evoluțiilor de dată recentă în materie de securitate sau (agenda digitală, migrație, energie). Efortul de a corecta neajunsurile inițiativelor UE în Balcanii de Vest, de a le actualiza în funcție de evoluțiile provocărilor de securitate în plan regional pot constitui aspecte care indică un efort de a da un suflu nou, pe termen lung, inițiativelor europene din Balcanii de Vest.

Valoarea strategică pe care această regiune o are în abordarea NATO este vizibilă încă de la primele operații militare desfășurate de către Alianță în contextul războaielor ce au dus la destrămarea Iugoslaviei. KFOR, aderarea Muntenegrului în cursul anului 2017 și deschiderea către aderarea Macedoniei (după rezolvarea diferendului cu Grecia) pot fi considerate dovezi nu doar ale importanței acestui spațiu în viziunea Alianței, ci și a angajamentului acesteia față de stabilitatea și securitatea regională.

3.3. Particularități în abordarea Federației Ruse

O bună parte a dimensiunilor implicării Federației Ruse în Balcanii de Vest a fost deja relevată în contextul descrierii evoluțiilor recente ale actorilor din acest spațiu – relații privilegiate cu state sau comunități creștin-ortodoxe, parteneriatul strategic cu Serbia (militar, economic, energetic), opoziția vehementă față de extinderea Alianței în acest spațiu, vizibilă în special în contextul aderării Muntenegrului la NATO și al

---

⁹⁸ Gabriela Baczyńska, Robin Emmott, „EU puts off Balkan membership talks as France demands reforms”, în *Reuters*, 26 June 2018, URL: <https://www.reuters.com/article/us-eu-balkans/eu-puts-off-balkan-membership-talks-as-france-demands-reforms-idUSKBN1JM14M>, accesat la 26 iunie 2018.

deschiderii posibilității de aderare pentru Macedonia. De asemenea, interesele Rusiei în Balcanii de Vest au, cu certitudine, și o dimensiune energetică, legată nu atât de dependența actorilor de hidrocarburile rusești, cât, mai ales, de calitatea regiunii de spațiu de tranzit pentru exportul de gaz și petrol rusec către centrul Europei. Deși construcția a fost anulată în contextul crizei ucrainene, un exemplu elocvent în acest sens poate fi constituit de proiectul South Stream. Acest gazoduct era menit să transporte gaz natural din Rusia către centrul Europei (Italia, Austria) pe ruta Marea Neagră, Bulgaria, Serbia, Ungaria. Proiectul era considerat concurent gazoductului UE Nabucco, care urma să contribuie la creșterea independenței energetice a Uniunii în raport cu Federația Rusă. Sectorul energetic ocupă, așadar, o poziție centrală în eforturile de menținere a influenței rusești în Balcanii de Vest.

Cu toate acestea, deși interesul Moscovei față de dinamica securității și politicii externe a actorilor vest-balcanici este evidentă din perspectiva acțiunilor concrete și a luărilor de poziții la nivel oficial, nu același lucru se întâmplă și din perspectiva viziunii strategice definite de Kremlin.

Conceptul de politică externă a Federației Ruse (2008) stipula că aceasta își menține „atitudinea negativă față de extinderea NATO, în special față de planurile de aderare ale Georgiei și Ucrainei la Alianță, precum și față de aducerea infrastructurii NATO mai aproape de granițele rusești per ansamblu, ceea ce violează principiul securității egale, conduce la crearea de noi linii de separare în Europa și dezavantajează eforturile comune de a căuta răspunsuri la provocările reale ale timpurilor noastre”⁹⁹. După izbucnirea crizei ucrainene și escaladarea tensiunilor dintre Moscova și Occident pe acest fond, Conceptul de politică externă a Federației Ruse (2016) reiterează „Rusia își menține viziunea negativă față de extinderea NATO, față de apropierea infrastructurii militare a NATO de granițele rusești, precum și față de activitatea militară în creștere a Alianței în regiunile care se învecinează cu Rusia, considerându-le o violare a principiului securității egale și indivizibile, care determină

---

⁹⁹ The foreign policy concept of The Russian Federation, 12 January 2008, URL: <http://en.kremlin.ru/supplement/4116>, accesat la 25 august 2018.

adâncirea vechilor linii de separare în Europa și la emergența unor noi”¹⁰⁰, evocând astfel o experiență istorică, ce presupune reîntoarcerea la un nivel alarmant al tensiunilor.

În plus, în timp ce ambele viziuni strategice fac referire la interesele Rusiei față de statele din estul Europei, doar documentul din 2008 menționează o singură dată deschiderea Kremlinului față de „extinderea cooperării pragmatice și fundamentate pe respect reciproc cu statele din Europa centrală, estică și sud-estică”¹⁰¹.

Doctrina militară (2014) creionează o viziune similară în ceea ce privește riscurile militare externe, primul menționat fiind „consolidarea potențialului de putere al NATO și dezvoltarea de funcții globale, desfășurate cu violarea normelor dreptului internațional, aducând infrastructura militară a statelor membre NATO în apropierea granițelor Federației Ruse, inclusiv eventuala extindere a Alianței”¹⁰².

Viziunile strategice reflectă cu claritate existența unor interese strategice ale Moscovei în vecinătatea comună cu UE, în prim plan aflându-se în mod evident actorii din Regiunea Mării Negre (Ucraina, Georgia), documentele menționând în clar importanța acestora din perspectiva rusă. Nu același lucru se întâmplă și în ceea ce privește Balcanii de Vest și importanța acestora în contextul intereselor de politică externă și securitate ale Rusiei. Desigur, putem lega reacțiile Moscovei în contextul progreselor înregistrate de actorii vest-balcanici pe calea integrării în NATO de perceperea extinderii Alianței ca risc militar extern la adresa țării. La o primă vedere însă, respectiva mențiune ar face trimitere tot la spațiul est-european. Aceasta deoarece, pentru Moscova, relevanța geopolitică și geoeconomică a Balcanilor de Vest nu este una majoră, diferențiindu-se net de situația statelor din fostul spațiu sovietic.

---

¹⁰⁰ Foreign Policy Concept of the Russian Federation (approved by President of the Russian Federation Vladimir Putin on November 30, 2016), URL: http://www.mid.ru/en/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptICk6BZ29/content/id/2542248, accesat la 25 august 2018.

¹⁰¹ The foreign policy concept of The Russian Federation, 12 January 2008, URL: <http://en.kremlin.ru/supplement/4116>, accesat la 25 august 2018.

¹⁰² The Military Doctrine of the Russian Federation approved by the President of the Russian Federation, 25 December 2014 (translation from Russian), URL: <https://theatrum-belli.com/the-military-doctrine-of-the-russian-federation/>, accesat la 25 septembrie 2018.

Spațiul sud-est european nu intră cu siguranță în acea zonă a „intereselor privilegiate”, similar actorilor care se situează între granițele Federației Ruse și cele ale NATO/UE.

Din analiza documentelor strategice și a declarațiilor oficiale, studiate pentru realizarea lucrării de față, am putut observa ca Federația Rusă nu se opune aspirației spre aderarea la UE a statelor vest-balcanice. Discursul oficial rusesc nu mizează pe prezentarea unei alternative la parcursul aderării statelor vest-balcanice la UE, ci pe consolidarea relațiilor dintre acestea și Moscova. Reacțiile puternic negative s-au manifestat însă în raport cu aderarea sau progresele către aderarea acestora la NATO.

Apropierea geografică de comunitatea euroatlantică, implicarea directă a actorilor euroatlantici în acest spațiu, precum și interesele Turciei și potențialul rol jucat de aceasta (prin legătura cu comunitatea etnică musulmană: Albania și BiH) sunt factori care dau valoare Balcanilor de Vest din perspectiva direcțiilor politicii externe conduse de la Kremlin. Destabilizarea Balcanilor de Vest s-ar traduce și într-o destabilizare a actorilor occidentali, a NATO și UE, și ar contribui la decredibilizarea acestora ca actori de securitate, atrăgând, mai departe, și scăderea gradului de atractivitate pe care organizațiile euroatlantice o exercită asupra actorilor din vecinătatea comună. Mai mult, toate acestea s-ar petrece la o distanță relativ îndepărtată de granițele rusești și, implicit, cu efecte minime asupra acesteia.

După cum am menționat anterior, Moscova nu propune actorilor vest-balcanici alternative la parcursul euroatlantic, dar valorifică și dezvoltă relațiile ce au o istorie relativ extinsă, având mize culturale, economice și politice. De altfel, unul dintre principalele elemente ale discursului public privind bunele relațiile dintre Rusia cu statele vest-balcanice este de natură culturală și religioasă: fondul creștin-ortodox comun. Prin urmare, dincolo de relațiile strânse cu Belgradul, vom putea identifica raporturi strânse cu statele, comunitățile etnice, entitățile politice care au acest profil, un exemplu ilustrativ în acest sens fiind raporturile dintre Moscova și liderii R. Srpska. În aceeași cheie poate fi interpretată și implicarea Rusiei în conflictul dintre Belgrad și Priștina,

de partea sârbă, valorificat nu doar pentru a consolida parteneriatul cu Serbia (prin opoziția Moscovei în Consiliul de Securitate ONU față de recunoașterea acestuia), ci și ca precedent pentru a justifica actul anexării ilegale a Peninsulei Crimeea. Mai mult, deși ar fi rezonat profund cu experiența proprie, Belgrad a refuzat să se ralieze sancțiunilor impuse de UE Rusiei pentru acțiunile din Crimeea. Prin urmare, o dimensiune a avantajelor rezultate pentru Moscova din cooperarea cu statele din Balcanii de Vest ar putea fi constituită de cultivarea de bune relații cu state care, la un moment dat, vor deveni membre ale Uniunii, având posibilitatea influențării deciziilor de politică externă.

Totuși, fundamentul cultural, istoric și religios valorificat de Moscova în Balcanii de Vest nu ar trebui supralicitat, spune Dimitar Bechev, dat fiind că „limba rusă este mai frecvent auzită la Bruxelles, datorită reprezentanților noilor state membre care și-au făcut studiile în fosta Uniune Sovietică, decât în capitalele ex-iugoslave”¹⁰³. În același timp, am adăuga noi, interesul Rusiei în creșterea influenței în spațiul vest-balcanic nici nu ar trebui sublicitat, în special în contextul relațiilor tensionate cu actorii occidentali, în special NATO și SUA.

3.4. Imaginea UE și a Federației Ruse în Balcanii de Vest

Într-o lucrare dedicată manipulării opiniei publice în conflictele armate, abordând problematica dezorganizării națiunilor sub forța globalizării, Dona Tudor opina că „ciocnirea civilizațiilor ține de fapt de ciocnirea intereselor centrelor de putere din lumea contemporană. Criza iugoslavă a atins punctul culminant în 1991, intrând în coincidență de timp cu trei procese semnificative: destrămarea URSS și dispariția tratatului de la Varșovia, unificarea Germaniei, apariția noii ordini mondiale”¹⁰⁴. Mai departe, autoarea își ridică întrebarea dacă destrămarea Iugoslaviei este doar rezultatul incapacității construcției federale de a

---

¹⁰³ Russia in the Balkans. Conference Report, London School of Economics, 13 martie 2015, p. 5, URL: <http://www.lse.ac.uk/LSEE-Research-on-South-Eastern-Europe/Assets/Documents/Events/Conferences-Symposia-Programmes-and-Agendas/2015-Report-Russia-in-the-Balkans-merged-document.pdf>, accesat la 15 iunie 2018.

¹⁰⁴ Dona Tudor, *Manipularea opiniei publice în conflicte armate*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2001, p. 124.

face față unei agresiuni, care a constat în utilizarea sistematică și simultană a unor fluxuri de informație agresoare și intervenții militare directe sau este și consecința unor jocuri strategice care reflectă carențe ale civilizației europene¹⁰⁵.

Nu putem să nu remarcăm o similitudine notabilă între ceea ce D. Tudor concluziona cu privire la contextul regional și internațional în care Federația Iugoslavă s-a destrămat în mod violent în urmă cu aproape trei decenii – modificări în planul echilibrului de putere, valorificarea agresiunii informaționale, dar și a puterii militare, jocuri strategice, organizarea politică inadecvată specificului entităților politice din regiune – și dinamica mediului internațional și regional de securitate din perioada contemporană – asertivitatea unor centre de putere regionale, tendințele centrifuge ale membrilor comunității euroatlantice, menținerea la cote alarmante a tensiunilor dintre actorii occidentali și Kremlin, implicațiile confruntării hibride.

Nu ne propunem să construim un scenariu sumbru privind evoluția viitoare a dinamicii securității europene. De altfel, nici nu suntem de părere că un astfel de scenariu ar fi unul cu o probabilitate ridicată. Însă, a face o paralelă între cele două contexte ne poate oferi o imagine clară nu doar asupra vulnerabilității regiunii, a potențialului considerabil de destabilizare și de exportare a destabilizării în plan european. Însă, analiza documentelor oficiale, a surselor mass-media, a declarațiilor oficiale reflectă că ambele părți, atât actorii euroatlantici, cât și Federația Rusă, au dezvoltat strategii de comunicare în regiunea vest-balcanică, în funcție de interesele proprii.

În contextul securității europene dezvoltat în perioada ce a urmat apogeului crizei ucrainene, din ce în ce mai multe surse fac referire la faptul că Moscova a dezvoltat și întreprinde o serie de măsuri active orientate către destabilizarea guvernelor și societăților europene¹⁰⁶. Spațiul vest-balcanic nu constituie o excepție de la această tendință,

---

¹⁰⁵ Ibidem, p. 125.

¹⁰⁶ Mark Galeotti, *Controlling Chaos: How Russia Manages Its Political War in Europe*, European Council on foreign Relations, August 2017, URL: https://www.ecfr.eu/publications/summary/controlling_chaos_how_russia_manages_its_political_war_in_europe, accesat la 9 august 2018.

având în vedere numeroasele trimiteri în surse oficiale și academice la existența unei *campanii de comunicare complexe a Rusiei, precum și a infrastructurii necesare* în Balcanii de Vest. În acest sens, un raport al Parlamentului european avertiza, încă din 2016, că principalul canal de propagandă al Rusiei, *Sputnik*, a lansat încă din 2014, o variantă în limba sârbă a paginii web, similar și *Russia Today*. Există studii care fac referire la faptul că mass media de limba rusă este sponsorizată de Moscova, promovând adesea viziunea rusă asupra lumii utilizând frecvent o combinație între teorii ale conspirației și ultra-naționalismul sârb¹⁰⁷.

Pentru a ne face o imagine clară asupra eficienței acestui tip de strategie, direcționată, în primul rând către indivizi, către influențarea cetățenilor unui stat terț, considerăm relevantă analiza rezultatelor sondajelor de opinie, cu scopul de a identifica eventuale conexiuni între acțiunile întreprinse de UE în această regiune sau cu efect asupra acesteia, pe de o parte, și modul în care cetățenii statelor din acest spațiu își construiesc reprezentarea despre UE.

Am considerat relevantă evoluția răspunsurilor cetățenilor statelor vest-balcanice candidate la UE la întrebarea „În general, UE vă evocă o imagine destul de pozitivă, foarte pozitivă, neutră, destul de negativă sau foarte negativă?”, conform datelor furnizate de Eurobarometru (figurile nr. 8-12)¹⁰⁸. Perioada de referință (2012-2018) a fost aleasă pentru a cuprinde momente importante din dinamica securității europene: ieșirea din recesiunea economică (2012), debutul crizei ucrainene (2014), criza europeană a migranților (2015), votul pro-Brexit al cetățenilor britanici (2016), aderarea statului muntenegrean la NATO (2017). De asemenea, analiza cuprinde doar statele candidate la UE, care au făcut obiectul sondajelor Eurobarometrelor.

---

¹⁰⁷ European Parliament, Directorate-General for External Policies, EU Strategic Communications with a View of Countering Propaganda, May 2016, pp. 11-12, URL: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2016/578008/EXPO_IDA\(2016\)578008_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/IDAN/2016/578008/EXPO_IDA(2016)578008_EN.pdf), accesat la 12 iunie 2018.

¹⁰⁸ European Commission, Public Opinion, URL: https://ec.europa.eu/commfront_office/public_opinion/index.cfm/Chart/index, accesat la 17 august 2018.

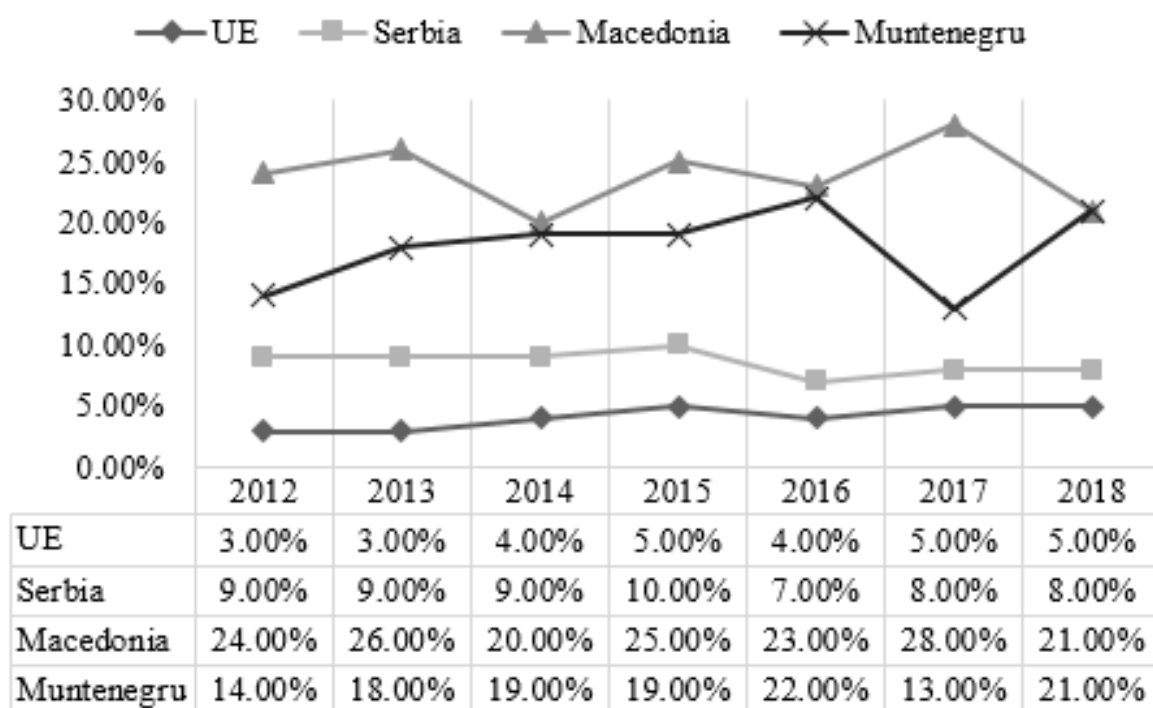

Figura nr. 8: Evoluția răspunsurilor cetățenilor din statele vest-balkanice care indică o imagine foarte pozitivă a UE în perioada 2012-2018¹⁰⁹.

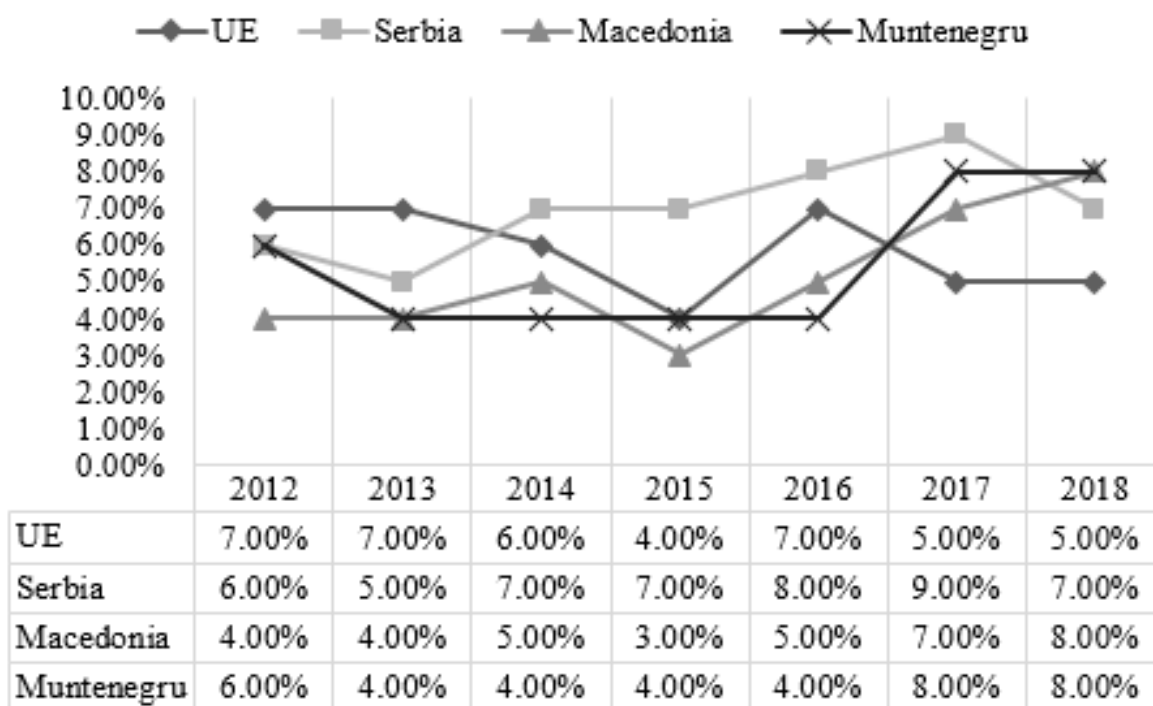

Figura nr. 9: Evoluția răspunsurilor cetățenilor din statele vest-balkanice care indică o imagine foarte negativă a UE în perioada 2012-2018.

¹⁰⁹ Sursa: European Commission, Public Opinion (Eurobarometrele 2012-2018) URL: https://ec.europa.eu/commfront_office/publicopinion/index.cfm/Chart/index, accesat la 17 august 2018.

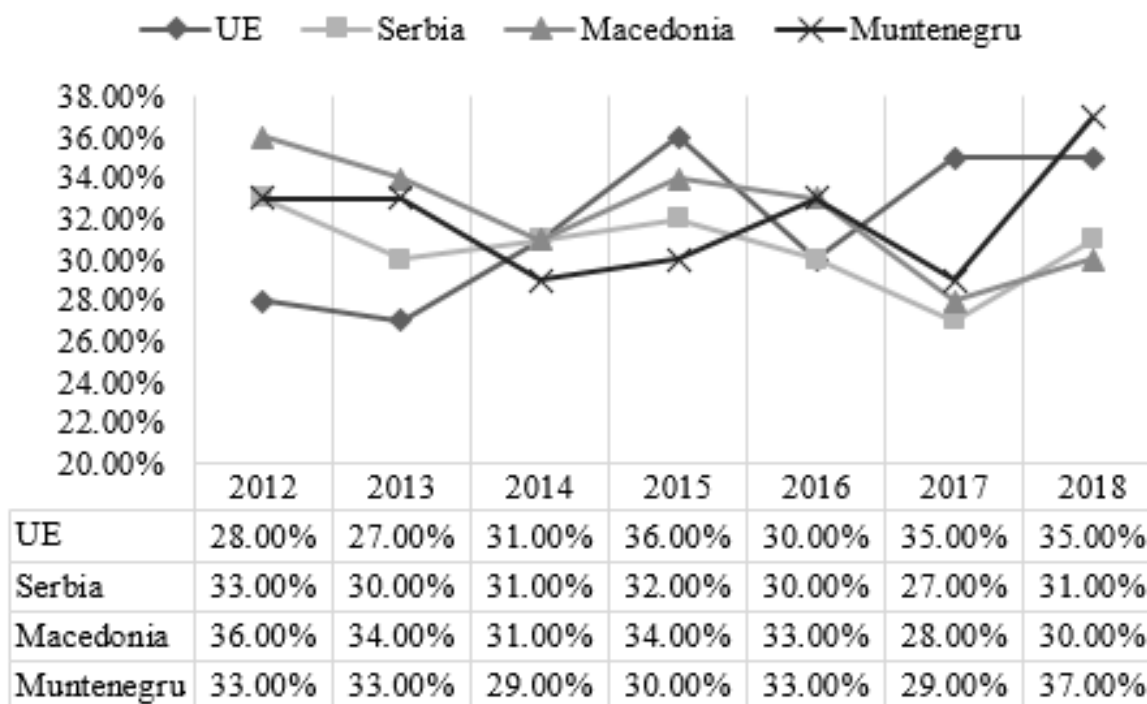

Figura nr. 10: Evoluția răspunsurilor cetățenilor din statele vest-balkanice care indică o imagine destul de pozitivă a UE în perioada 2012-2018.

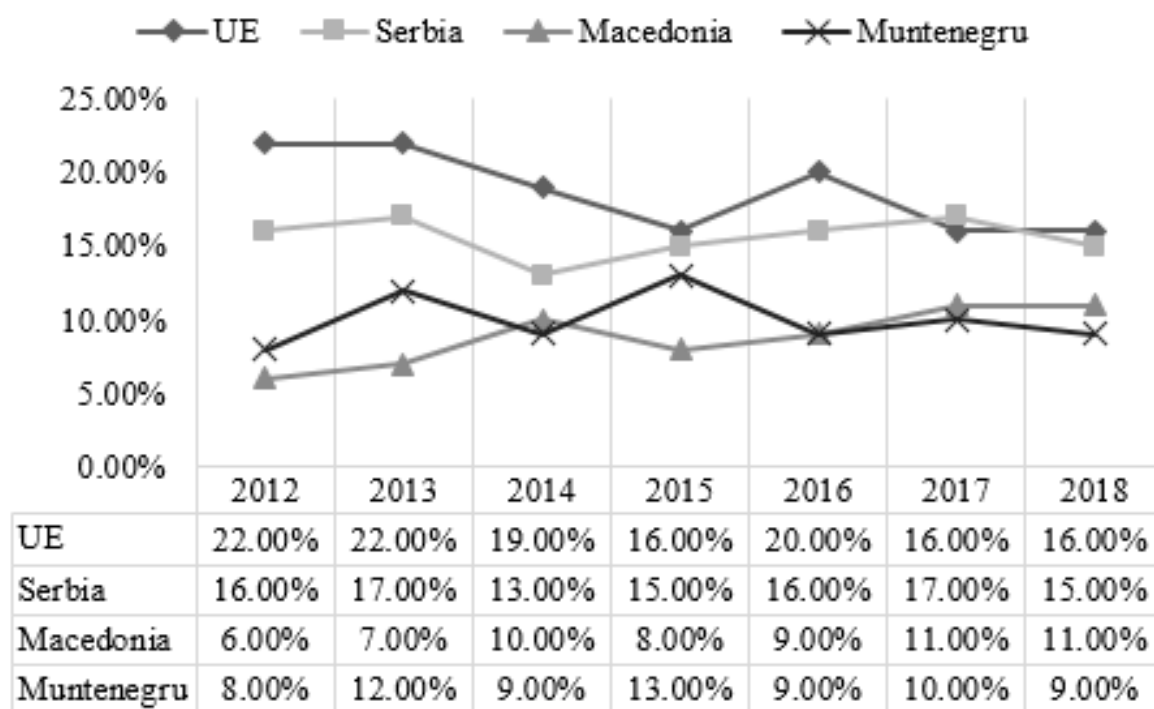
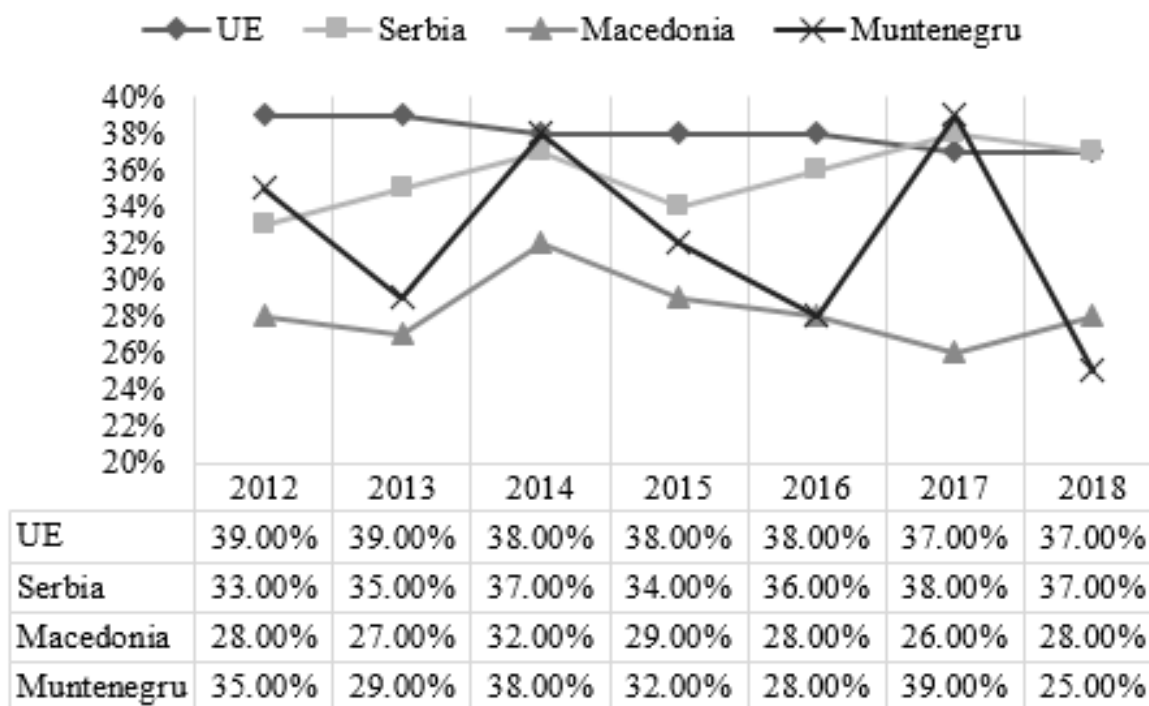

Figura nr. 11: Evoluția răspunsurilor cetățenilor din statele vest-balkanice care indică o imagine destul de negativă a UE în perioada 2012-2018.

Figura nr. 12: Evoluția răspunsurilor cetățenilor din statele vest-balkanice care indică o imagine neutră a UE în perioada 2012-2018.

Per ansamblu, cetățenii statelor vest-balkanice au o imagine pozitivă asupra UE, ponderea răspunsurilor în această direcție („foarte pozitivă”, „destul de pozitivă”) fiind net mai mare decât cea a răspunsurilor care indică o imagine negativă a Uniunii („foarte negativă”, „destul de negativă”). De asemenea, dacă putem identifica o relativă congruență între ponderea răspunsurilor care indică o imagine extrem de negativă la între media UE, Serbia, Macedonia și Munteenegro, nu același lucru se întâmplă și în situația imaginii extrem de pozitive. În acest caz, Macedonia și Munteenegro înregistrează o pondere cu mult mai mare a celor care au o imagine foarte pozitivă despre UE (21% în 2018), față de UE (5% în 2018) și Serbia (8% în 2018). Totuși, Skopje și Podgorița înregistrează și o ușoară creștere a ponderii cetățenilor cu o imagine foarte negativă asupra UE după 2016, care ar putea fi asimilată votului pro-Brexit al cetățenilor britanici, dar și urmărilor crizei europene a refugiaților.

În cazul Serbiei, fluctuațiile de la anul 2013-2014, care ar putea fi legate de demararea procesului de normalizare a relațiilor dintre Belgrad și Priștina, negociate de UE nu sunt notabile, ceea ce poate denota un

nivel scăzut al importanței acordate acestui proces. Însă, în același timp, se înregistrează o scădere a ponderii răspunsurilor sârbilor cu o imagine pozitivă asupra UE în contextul crizei europene a refugiaților și al referendumului pentru Brexit (figurile nr. 8 și 10).

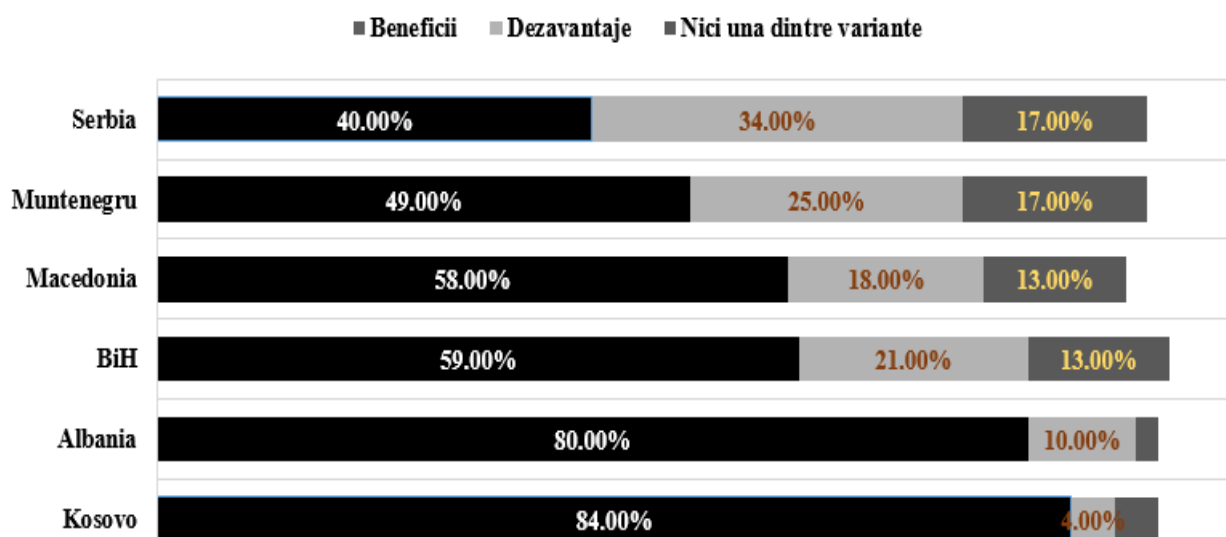
Putem aprecia că modul în care imaginea UE este reprezentată la nivelul statelor candidate vest-balcanice este una relativ pozitivă, dar puternic influențată deopotrivă de evenimentele ce se petrec pe scena politică internă a acestora (vizibil în special în cazul Macedoniei și al Muntenegrului), dar și în funcție de emergența unor crize la nivelul UE. Spre exemplu, crizele externe UE și regiunii vest-balcanice (debutul crizei ucrainene) au generat o creștere notabilă a răspunsurilor care indicau o imagine pozitivă asupra UE (figurile nr. 8 și 10).

Raportul dintre calitatea imaginii Rusiei și a UE în aceste state este reflectat însă de o altă serie de sondaje. Unul dintre cele mai frecvent citate este o analiză întreprinsă de Gallup (2014) cu finanțarea Comisiei europene, care indică faptul că sârbii consideră Rusia ca fiind principalul donator pentru Serbia, cu mult în fața UE. Aceasta în ciuda faptului că UE împreună cu statele membre au investit peste 35 miliarde de euro în Balcanii de Vest, din anul 2000 până în prezent, în timp ce donațiile Rusiei nu ating nici 10% din această sumă. Mai mult, o bună parte din fluxul de capital către actorii vest-balcanici constă, mai degrabă, în împrumuturi¹¹⁰.

Similar pot fi interpretate și rezultatele unui alt sondaj Gallup, publicat în cursul anului 2017 (figura nr. 13), care ilustrează că, în mare parte, cetățenii statelor vest-balcanice consideră că aderarea la UE este una benefică. Totuși, este notabilă diferența dintre entitățile politice cu cel mai mare grad de optimism referitor la beneficiile aduse de aderarea la UE (Kosovo – 84%; Albania – 80%) și cele care manifestă un grad redus de optimism în această privință (Serbia – 40%).

---

¹¹⁰ Dimitar Bechev, *Rival Power: Russia's Influence in Southeast Europe*, Yale University Press, US, 2017, pp. 113-138.

Figura nr. 13: Viziunea populației statelor vest-balkanice nemembre UE asupra beneficiilor/prejudiciilor aduse de aderarea la UE¹¹¹

Politica externă condusă de la Belgrad caracterizată prin efortul de a menține un echilibru între orientarea pro-europeană și cea pro-rusă se traduce în planul opiniei publice într-o scindare echivalentă, diferența dintre cei care au o opinie pozitivă și cei care au o opinie negativă privind avantajele aderării la UE fiind de doar 6%.

Același studiu Gallup din 2017 demonstrează însă și că populația de etnie sârbă, indiferent de statul vest-balcanic în care își are rezidența, manifestă un grad mai mare de scepticism față de beneficiile implicate de aderarea la UE, fiind și mai predispusă decât orice altă naționalitate vest-balcanică la o atitudine pozitivă față de influența rusească¹¹². Astfel, sondajul din cursul anului 2017 confirmă menținerea tendințelor ilustrate în sondajul realizat tot de Gallup în 2014 – sârbii sunt mai predispuși față de oricare altă naționalitate vest-balcanică să manifeste o atitudine pozitivă față de Federația Rusă și mai puțin pozitivă față de UE. Tendința transpare și dintr-un sondaj efectuat în cursul anului 2018 de către Pew Research Center, conform căruia 74% dintre participanții adulți sârbi au afirmat că sunt de acord că Rusia are obligația de a proteja creștinii

¹¹¹ Sursa: Zacc Ritter, Galina Zapryanova, *Many in Western Balkans See Benefit in Joining EU*, 12 July 2017, Gallup World Poll 2016, pp. 1-2, URL: <https://news.gallup.com/poll/213899/western-balkans-benefit-joining.aspx>, accesat la 12 august 2018.

¹¹² Ibidem, p. 3.

ortodocși din afara granițelor proprii¹¹³. Mai departe, conform aceluiași studiu, 80% din participanții la sondaj de etnie sârbi au fost complet/ în mare parte de acord cu afirmația că „un stat rus puternic este necesar pentru a echilibra influența occidentului”, în timp ce 61% au fost complet/în mare parte de acord cu afirmația „este în interesul statului nostru să lucreze îndeaproape cu SUA și alte puteri occidentale”. Procentul diferă sensibil de cel dat de participanții croați (50%, respectiv 68%) sau de cei bosniaci (55%, respectiv 66%), explicația rezidând în profilul religios al majorității populației (creștin ortodox, catolic, musulman)¹¹⁴.

De asemenea, rezultatele eurobarometrelor în perioada 2012-2018 (figurile nr. 8-12) prezintă o creștere notabilă a răspunsurilor care indică o imagine pozitivă asupra UE. Astfel, putem presupune, în primul rând, că actul anexării teritoriale efectuat în 2014 nu poate fi apreciat în mod pozitiv într-un spațiu măcinat de conflicte inter-etnice, unde separatismul este încă puternic prezent (Serbia-Kosovo). În al doilea rând, este de așteptat ca pierderea capitalului de încredere și, implicit, a celui de influență din partea unei puteri exterioare să ducă la creșterea capitalului de încredere a celuilalt. O politică externă ambivalentă, pro-europeană și pro-rusă în același timp, așa cum își propune Belgradul, constituie un teren propice pentru o evoluție, în care influența într-un spațiu de interes comun se constituie într-un joc cu sumă nulă.

---

¹¹³ ***, „Religious Belief and National Belonging in Central and Eastern Europe. National and religious identities converge in a region once dominated by atheism”, Pew Research Center, 10 May 2017, p. 31, disponibil online la URL: <http://www.pewforum.org/2017/05/10/religious-belief-and-national-belonging-in-central-and-eastern-europe/#russias-regional-influence>, accesat la 5 septembrie 2018.

¹¹⁴ Ibidem, p. 35.

CONCLUZII

Balcanii de Vest își păstrează nu doar importanța strategică pentru comunitatea euroatlantică, ci și o bună parte din caracteristicile care fac ca stabilitatea și securitatea regiunii să constituie o sursă constantă de provocări. Analiza asupra evoluțiilor recente a ilustrat existența unor actori statali sau entități politice definite prin instituții democratice insuficient dezvoltate, cote considerabile ale corupției, tendințe spre autoritarism și spre extremism.

Abundența datelor și analizelor care indică prezența intereselor Federației Ruse față de această regiune, precum și eforturile de a influența parcursul politic intern și extern al acestor state (poziții oficiale referitoare la apropierea statelor din această regiune față de structurile euroatlantice, numeroasele surse care indică implicarea în criza politică din Muntenegru în 2016 etc.) amintesc de efectele suprapunerii intereselor NATO și UE, pe de o parte, și ale Federației Ruse, de cealaltă parte, în regiunea Mării Negre. Este, de altfel, unul dintre aspectele care favorizează comparații între conflictualitatea din cele două spații învecinate cu NATO și UE.

În opinia noastră, contextul conflictual vest-balcanic, deși nu atât de pregnant precum cel din spațiul Mării Negre, poate fi valorificat similar conflictelor înghețate din regiunea Mării Negre. Mediul de securitate vest-balcanic conține suficiente elemente de instabilitate, vulnerabilitate, reunind în același timp și interese ale puterilor externe, cât să constituie un cadru propice adoptării unor strategii similare celor din estul Europei. Astfel, pe de o parte, ar trebui să îngrijoreze similitudinile dintre contextul

sud-est european și cel specific Zonei Extinse a Mării Negre – precaritatea dezvoltării sistemului democratic, instabilitatea economică, atitudini agresive între entitățile politice sau între entitățile etnice, creșterea influenței ruse. De cealaltă parte, îngrijorarea ar trebui să fie temperată de progresele înregistrate de acești actori pe calea democratizării, angajamentul către parcursul european sau euroatlantic, deschiderea către negociere (chiar dacă dificilă). Prezența activă și îndelungată a instituțiilor euroatlantice, deși controversată din perspectiva succeselor, creează un mediu propice pentru ca statele vest-balkanice să acționeze pe arena internațională în mod independent. Autonomia acestora în ceea ce privește politica externă o depășește cu mult pe cea a actorilor din estul granițelor NATO și UE.

Spre deosebire de statele din vecinătatea comună a Federației Ruse și NATO/UE, actorii vest-balkanici nu pot fi supuși unei presiuni externe comparabilă ca amploare și implicații cu cea pe care o experimentează state precum Ucraina, Georgia, Republica Moldova. Evoluția istorică a respectivilor actori statali este diferită, la fel ca și raporturile dintre aceștia, pe de o parte, și Moscova și Bruxelles, de cealaltă parte. Prin urmare, este necesar ca, atunci când ne aplecăm asupra studierii rolului jucat de Balcanii de Vest în contextul confruntării hibride, al competiției pentru influență, să luăm în calcul faptul că aceștia sunt actori raționali, care acționează pe arena internațională în baza unor interese proprii.

Mai departe, dacă am pleca de la premisa tipic realistă că statele sunt actori raționali, a căror interacțiune pe plan internațional este orientată către apărarea și promovarea intereselor naționale și către maximizarea avantajelor și reducerea la minimum a pierderilor, atunci care ar fi consecința stagnării actorilor vest-balkanici din perspectiva evoluției democrației în actualul context regional și internațional de securitate caracterizat de accentuarea nivelului de conflictualitate, de erodare a coeziunii euroatlantice, concomitent cu creșterea tensiunilor din actorii occidentali și Federația Rusă? Mai exact, am putea privi pendularea acestora între consolidarea relației cu Moscova, pe de o parte, și consolidarea relației cu Bruxelles, de cealaltă parte, ca rezultat al deciziei unui actor rațional de a-și promova propriile interese. Însă, acest

tip de actori, cu un profil democratic fragil, cu instituții democratice insuficient dezvoltate, caracterizat de curențe în planul statului de drept devine vulnerabil în fața măsurilor de influențare atât a deciziilor la nivel politic, cât și a opiniei publice.

Mai departe, plecând de la ideea că definiția războiului hibrid presupune nu atât intenția de a ocupa sau distruge un teritoriu, ci de a perturba funcționarea în parametri optimi a statelor și societăților, credem că Balcanii de Vest pot avea un rol considerabil într-o astfel de abordare. Regiunea ar avea, pentru actorul cu o astfel de strategie, un rol mai degrabă instrumental. Îndepărtarea de aspirația integrării euroatlantice, împreună cu instabilitatea regiunii s-ar adăuga factorilor care generează incertitudine și instabilitate în mediul euroatlantic și ar contribui la știrbirea capitalului de încredere al actorilor euroatlantici.

Un semnal de alarmă poate fi dedus din rezultatele sondajelor de opinie care reflectă deopotrivă imaginea cetățenilor statelor vest-balcanice asupra instituțiilor euroatlantice și Federației Ruse. Eforturile și investițiile actorilor euroatlantici pentru stabilizarea regiunii sunt mai puțin vizibile prin comparație cu măsurile întreprinse de Moscova, care mizează pe apelul la naționalism, apartenență etnică, religie etc., valorificând astfel vechile conflicte în direcția accentuării distanței dintre comunitățile etnice. Spațiul vest-balcanic oferă, de altfel, un teren propice pentru o astfel de abordare, având în vedere că violența conflictelor ce au dus la destrămarea Iugoslaviei este încă prezentă în memoria colectivă. În același timp, acțiunea NATO și a UE este concentrată asupra soluțiilor comune, menite să ducă la rezultate într-un orizont de timp îndepărtat și care implică depășirea barierelor ridicate de conflictualitatea inter-etnică. Toate acestea nu fac decât să sublinieze importanța dezvoltării unei strategii de comunicare eficientă.

În plus, provocările interne ale comunității euroatlantice (Brexit, direcțiile politicii externe ale SUA, ascensiunea naționalismului și, mai ales, a populismului și extremismului politic pe arenele politice interne ale statelor membre) se numără printre factorii care duc la erodarea capitalului de încredere al celor două instituții cheie pentru securitatea europeană, constituind, în același timp, și argumente ce pot fi valorificate

pentru a accentua imaginea negativă asupra acestora. Analiza sondajelor de opinie arată că, în ceea ce privește competiția pentru câștigarea încrederii populațiilor vest-balcanice și, implicit, pentru dezvoltarea elementelor de „soft power”, nu putem vorbi despre un joc cu sumă nulă.

Într-un scenariu sumbru și puțin probabil, care ar implica accentuarea instabilității interne a comunității euroatlantice, concomitent cu pierderea capitalului de încredere al actorilor vest-balcanici față de instituțiile euroatlantice și escaladarea tensiunilor, am putea vorbi despre irosirea a cel puțin două decenii de investiții în stabilitatea acestei regiuni și accentuarea instabilității aferente, ceea ce s-ar răsfrânge cu siguranță și asupra securității europene. Într-un scenariu moderat, mult mai probabil, Balcanii de Vest vor rămâne obiectul unui interes secundar din partea Moscovei. Menținerea unei instabilități relative, în care disensiunile și conflictele nu își vor găsi o soluționare, cel puțin pe termen scurt, este unul dintre cele mai probabile scenarii de evoluție. În această ordine de idei, este puțin probabilă soluționarea conflictului dintre Belgrad și Priștina. Similară este și situația relațiilor dintre structurile centrale ale Bosniei și Herțegovinei și Republica Srpska.

De asemenea, având în vedere principalele caracteristici și abordări ale mediului european de securitate este de așteptat și de dorit dezvoltarea unei strategii coerente și solide de comunicare strategică din partea actorilor euroatlantici, în paralel cu menținerea angajamentelor deja asumate. Totodată, având în vedere tendințele dinamicii relațiilor cadrul organizațiilor euroatlantice, politica extinderii poate deveni o provocare în sine. În ceea ce privește UE, spre exemplu, este suficient să luăm în calcul implicațiile adoptării unei strategii de tipul „Europa cu mai multe viteze” sau incertitudinea implicată de ieșirea Marii Britanii din cadrul instituțional al UE.

Spațiul sud-est european are o importanță majoră în evoluțiile de securitate recente, mai ales în contextul evoluției relațiilor dintre Rusia și actorii occidentali și al tendinței de erodare a solidarității europene. Încetinirea parcursului euroatlantic îmbrățișat de actorii vest balcanici este, de altfel, un scenariu plauzibil în situația în care nu sunt identificate soluții eficiente pentru a răspunde acțiunilor de decredibilizare a acestor

instituții. În opinia noastră, este important să nu ignorăm eficiența măsurilor orientate către decredibilizarea NATO și UE și îndepărtarea Balcanilor de Vest de dezideratul integrării euroatlantice. Totuși, rolul acestui spațiu, capacitatea sa de a atrage interesul major al Rusiei în direcția accentuării instabilității nu trebuie exagerat.

BIBLIOGRAFIE

1. ***, „Religious Belief and National Belonging in Central and Eastern Europe. National and religious identities converge in a region once dominated by atheism”, Pew Research Center, 10 May 2017, URL: <http://www.pewforum.org/2017/05/10/religious-belief-and-national-belonging-in-central-and-eastern-europe/#russias-regional-influence>.
2. ***, Address by President of the Russian Federation, 18 March 2014, URL: <http://en.kremlin.ru/events/president/news/20603>.
3. ***, Briefing by Foreign Ministry Spokesperson Maria Zakharova, Moscow, July 12, 2018, The Ministry of Foreign Affairs of the Russian Federation, URL: http://www.mid.ru/en/web/guest/organizacia-po-zapreseniu-himiceskogo-oruzia/-/asset_publisher/km9HkaXMTium/content/id/3293994.
4. ***, Brussels Summit Declaration issued by the Heads of State and Government participating in the meeting of the North Atlantic Council in Brussels, 11-12 July 2018, URL: https://www.nato.int/cps/en/natohq/official_texts_156624.htm.
5. ***, Foreign Policy Concept of the Russian Federation (approved by President of the Russian Federation Vladimir Putin on November 30, 2016), URL: http://www.mid.ru/en/foreign_policy/official_documents/-asset_publisher/CptICkCB6BZ29/content/id/2542248.
6. ***, Military Balance 2018. The Annual Assessment of Global Military Capabilities and Defence Economics, The International Institute for Strategic studies, Routledge Taylor and Francis Group, 2018.
7. ***, National Security Strategy of the Republic of Serbia, Belgrad, 2009, URL: <http://www.voa.mod.gov.rs/documents/national-security-strategy-of-the-republic-of-serbia.pdf>.
8. ***, Putin's Asymmetric Assault on Democracy in Russia and Europe: Implications for US National Security. A Minority Staff Report prepared for the use of the Committee for Foreign Relations. United States Senate. 115th Congress, January 2018, URL: <https://www.foreign.senate.gov/imo/media/doc/FinalRR.pdf>.
9. ***, *Redefining Euro-Atlantic Values: Russia's Manipulative Techniques*, NATO Strategic Communication Centre of Excellence, Riga.
10. ***, Russia in the Balkans. Conference Report, London School of Economics, 13 martie 2015, URL: <http://www.lse.ac.uk/LSEE-Research-on-South-Eastern-Europe/Assets/Documents/Events/Conferences-Symposia-Programmes-and-Agendas/2015-Report-Russia-in-the-Balkans-merged-document.pdf>.
11. ***, The foreign policy concept of The Russian Federation, 12 January 2008, URL: <http://en.kremlin.ru/supplement/4116>.
12. ***, The General Framework Agreement for Peace in Bosnia and Herzegovina initialled in Dayton on 21 November 1995, URL: <https://www.osce.org/bih/126173?download=true>.
13. ***, The Military Doctrine of the Russian Federation approved by the President of the Russian Federation, 25 December 2014 (translation from Russian), URL: <https://theatrum-belli.com/the-military-doctrine-of-the-russian-federation/>.
14. ***, US National Security Strategy Archive, URL: <http://nssarchive.us/>, accesat la 10 iunie 2018.
15. Anton, Stan; Sarcinschi, Alexandra; Siteanu, Eugen, *Conflictele atipice ale secolului al XXI-lea*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2015.
16. Bajrović, Reuf; Kraemer, Richard; Suljagić, Emir, *Bosnia on the Chopping Block: The Potential for Violence and Steps to Prevent it*, Foreign Policy Research Institute, Philadelphia, 2018, URL: <https://www.fpri.org/article/2018/03/bosnia-russian-chopping-block-potential-violence-steps-prevent/>.

17. Bechev, Dimitar, *Rival Power: Russia's Influence in Southeast Europe*, Yale University Press, US, 2017.
18. Beslin, Jelena; Ignjatijevic, Marija; *Balkan Foreign Fighters: From Syria to Ukraine*, Brief Issue, no. 20/2017, European Union Institute for Security Studies, URL: <https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/Brief%2020%20Balkan%20foreign%20fighters.pdf>.
19. Diamond, Larry, „Russia and the Threat to Liberal Democracy. How Vladimir Putin is making the world safe for autocracy”, în *The Atlantic*, 9 December 2016, URL: <https://www.theatlantic.com/international/archive/2016/12/russia-liberal-democracy/ 510011/>.
20. Ejodus, Filip, „Serbia's Military Neutrality: Origins, effects and challenges”, în *Croatian International Relations Review*, Vol. 20, No. 71, 2014.
21. Galeotti, Mark, *Controlling Chaos: How Russia Manages Its Political War in Europe*, European Council on Foreign Relations, August 2017, URL: https://www.ecfr.eu/publications/summary/controlling_chaos_how_russia_manages_its_political_war_in_europe.
22. Galeotti, Mark, *Do the Western Balkans Face a Coming Russian Storm?*, European Council on Foreign Relations, April 2018, URL: https://www.ecfr.eu/publications/summary/do_the_western_balkans_face_a_coming_russian_storm.
23. Jahić, Dino, *Nations in transit 2018. Bosnia and Herzegovina. Country Profile*, The Freedom House, URL: <https://freedomhouse.org/report/nations-transit/2018/bosnia-and-herzegovina>.
24. Korybko, A., *Hybrid Wars: The Indirect Adaptative Approach to Regime Change*, People's Friendship University of Russia, Moscow, 2015.
25. Lange, Sabina; Nechev, Zoran; Trauner, Florian (eds.), *Resilience in Western Balkans*, European Union Institute for Security Studies, Report no. 36, 2017, URL: https://www.iss.europa.eu/sites/default/files/EUISSFiles/Report_36_Resilience%20in%20the%20Western%20Balkans_0.pdf.
26. Lasconjarias, Guillaume, „Deterrence through Resilience: NATO, the Nations and the Challenges of Being Prepared”, ETH Zürich, URL: <http://www.css.ethz.ch/en/services/digital-library/articles/article.html/ac42738e-f524-462a-bb16-18e5eba459ef/pdf>.
27. Leca, Vasile, „'Independența' Crimeei și implicațiile asupra zonei Mării Negre și Balcani”, în *Revista 22*, 19 martie 2014, <http://www.revista22.ro/independenta-crimeei-si-implicatiile-asupra-zonei-marii-negre-si-balcani-39469.html>.
28. Lucas, Edward; Pomeranzev, Peter, *Winning the Information War. Techniques and Counter-strategies to Russian Propaganda in Central and Eastern Europe*, A Report by CEPA's Information Warfare Project in Partnership with Legatum Institute, Center for European Policy Analysis, Washington DC, August 2016.
29. Marusic, Damir, „Did Moscow Botch a Coup in Montenegro?”, în *The American Interest*, 30 October 2016, URL: <https://www.the-american-interest.com/2016/10/30/did-moscow-botch-a-coup-in-montenegro/>.
30. Morar, Filon, „The Myth of Frozen Conflicts. Transcending Illusive Dilemmas”, în *Per Concordiam. Journal of European Security and Defence Issues*, Vol. 1, No. 2, June 2010.
31. Mureșan, Mircea; Văduva, Gheorghe (coord.), *Criza, conflictul și războiul. Vol. 1, Definierea crizelor și conflictelor armate în noua configurație a filosofiei și fizionomiei naționale și internaționale de rețea*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2007.
32. Petrescu, Dan-Lucian, „Model avansat de configurare a agresiunii de tip hibrid”, în *Impact Strategic*, nr. 2 [63]/2017.
33. Potîrniche, Marius-Titi, „Război non-liniar versus război hibrid”, în *Gândirea Militară Românească*, nr. 1-2/2018.
34. Prelec, Marko, „New Balkan Turbulence Challenges Europe”, International Crisis Group, 27 April 2017, URL: <https://www.crisisgroup.org/europe-central-asia/balkans/macedonia/new-balkan-turbulence-challenges-europe>.

35. Ralchev, Stefan, *Energy in the Western Balkans: A Strategic Overview*, Institute for Regional and International Studies, 2012, URL: http://iris-bg.org/data/Energy_in_the_Western_Balkans_Overview_%20Aug12.pdf.
36. Ritter, Zacc; Zapryanova, Galina, *Many in Western Balkans See Benefit in Joining EU*, 12 July 2017, Gallup World Poll 2016, URL: <https://news.gallup.com/poll/213899/western-balkans-benefit-joining.aspx>.
37. Sarcinschi, Alexandra, „Tendințe în migrația internațională și fluxurile de refugiați și solicitanți de azil”, în: Florian Cîrciumaru (coord.), *Evaluare strategică 2017. Noi provocări într-o lume tot mai fracturată*, Editura Universității Naționale de Apărare „Carol I”, București, 2018.
38. Schenkan, Nate, *Nations in Transit 2017: The false promise of populism*, The Freedom House, 4 April 2017, URL: <https://freedomhouse.org/article/nations-transit-2017-false-promise-populism>.
39. Spahiu, Ebi, „Returning IS Fighters in the Balkans: Beyond the Immediate Security Threat”, în *Terrorism Monitor*, Vol. XVI, Issue 10, The Jamestown Foundation, 18 May 2018, URL: <https://jamestown.org/program/returning-is-fighters-in-the-balkans-beyond-the-immediate-security-threat>.
40. Stacey, Jeffrey A., „A Russian Attack on Montenegro Could Mean the End of NATO”, în *Foreign Policy*, ediția online, 27 iulie 2018, URL: <https://foreignpolicy.com/2018/07/27/a-russian-attack-on-montenegro-could-mean-the-end-of-nato-putin-trump-helsinki>.
41. Thomas, Timothy, „Russia’s 21st Century Information War: Working to Undermine and Destabilize Populations”, în *Defence Strategic Communications. The Official Journal of NATO Strategic Communications Centre of Excellence*, Vol. 1, Nr. 1, December 2015, URL: <https://www.stratcomcoe.org/timothy-thomas-russias-21st-century-information-war-working-undermine-and-destabilize-populations>.
42. Tocci, Natalie, *The EU and conflict resolution. Promoting peace in the backyard*, Routledge Publishing, New York, 2007.
43. Tudor, Dona, *Manipularea opiniei publice în conflicte armate*, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 2001.
44. Voicu, Marian, *Matrioșka minicinoșilor. Fake news, manipulare, populism*, Editura Humanitas, 2018.
45. Jane’s Sentinel Security Assessment – The Balkans, 4 June 2018.
46. Pagina web oficială Agerpress, URL: <https://agerpress.ro>
47. Pagina web oficială BBC News, URL: <https://www.bbc.co.uk/news>.
48. Pagina web oficială CIA World Factbook, URL: <http://www.cia.gov>.
49. Pagina web oficială Comisia Europeană, URL: <https://ec.europa.eu/>.
50. Pagina web oficială Consiliul UE, URL: <https://www.consilium.europa.eu>.
51. Pagina web oficială Euractiv, URL: <https://www.euractiv.eu>.
52. Pagina web oficială Hotnews, URL: <https://www.hotnews.ro>.
53. Pagina web oficială Parlamentul european, URL: <http://www.europarl.europa.eu/>.
54. Pagina web oficială Politico, URL: <https://www.politico.eu>.
55. Pagina web oficială Reuters, URL: <https://www.reuters.com>.
56. Pagina web oficială The Economist Intelligence Unit’s Democracy Index, URL: <https://infographics.economist.com/2018/DemocracyIndex>.
57. Pagina web oficială The Fund for Peace, URL: <http://fundforpeace.org/fsi/country-data/>.
58. Pagina web oficială The Guardian, URL: <https://www.theguardian.com>.
59. Pagina web oficială Transparency International, URL: <https://www.transparency.org>.

Corectura: Daniela Răpan
Coperta: Liliana ILIE
Lucrarea conține 74 de pagini.

Universitatea Națională de Apărare „Carol I”
Centrul de Studii Strategice de Apărare și Securitate
Șoseaua Panduri, nr. 68-72, sector 5, București
Tel.: +41.021.319.56.49, Fax: +41.021.319.57.80
E-mail: cssas@unap.ro, Website: <http://cssas.unap.ro>

B. 92/2019

C. 64/2019